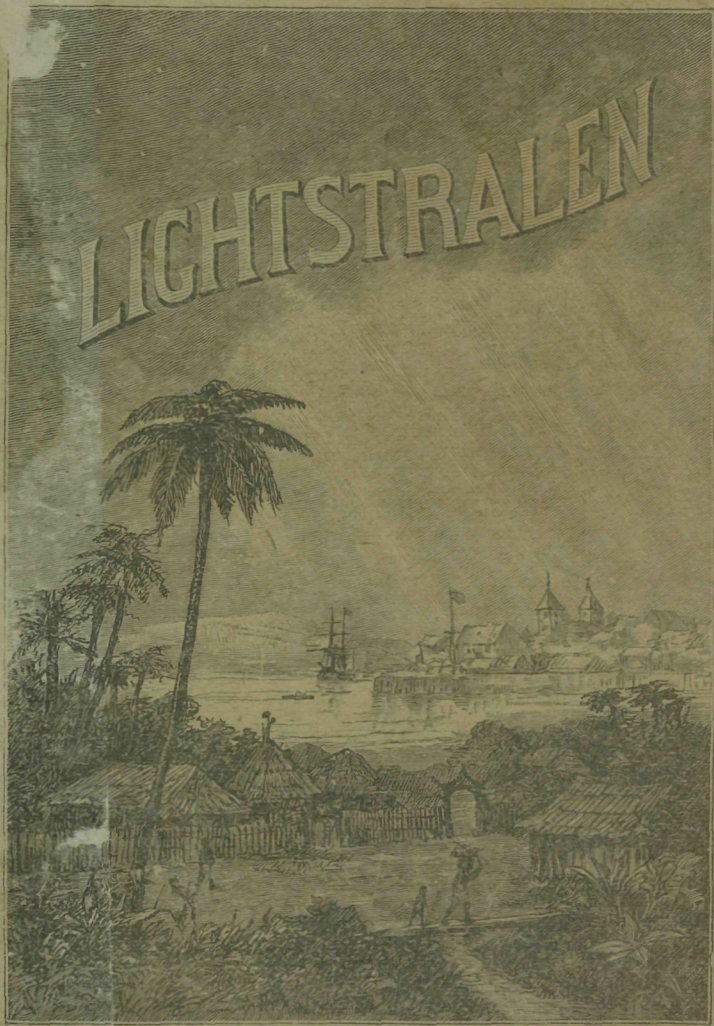

W. J. K. v. d. ...

4 5e Aflevering.

26ste Jaargang 1920.

J. M. BREDEE'S Boekh. en Uitg.-Maatsch. — Rotterdam.

BIBLIOGRAFIE

behoorende bij nr. 4 en 5 van de Lichtstralen 1920.

Het babbelende water. Een Toradja'sch sprookje door Mevr. M. Adriani—Gunning, Zendingsbureau, Oegsigeest

Een klein deel van dit mooie sprookje vult dit boekje maar. De rest is een bespiegelende verklaring. Men betreurt 't dat 't sprookje zelf niet grooter is, want 't is inderdaad spannend.

Van slaaf tot evangelist. Petrus Kafiar naverteld door J. L. D. van der Roest. Zendingsbureau. Oegstgeest.

Dit boekje, oorspronkelijk geschreven door zendeling F. J. F. van Hasselt, verschijnt nu voor de zesde maal. Dat is een heele gebeurtenis. Een gelukwensch waard voor van Hasselt en van der Roest

Goede wijn behoeft geen krans.

Het bewerken van den Zendingsbodem, door zendeling H. van der Klift op Zuid-Oost Celebes, door M. Lindemborn. Ned. Zend. Vereen. Rotterdam, Heemraadssingel 129.

Dit is een vervolg op „Pionierswerk”, dat in onze serie verscheen. Hier wordt geschreven over den huisbouw en het betrekken van het huis en daaraan worden allerlei beschouwingen vastgeknoopt over het conservatisme van het heidendom, de luiheid der bevolking, enz. Gesproken wordt ook over de ontzettende gevolgen van de Spaansche griep. Een eenvoudig, lezenswaardig boekje.

Karon, de kleine verschoppeling, door J. H. Blinde. Zelfde uitgeefster.

Een droevige geschiedenis van een kleinen jongen in de Soendalanden. Dit boekje geeft een duidelijken blik in het leven der arme bevolking, die nog leeft buiten de beademing van het Evangelie. Tenslotte komt dit jongske bij den zendeling en in een inlandsche Christenfamilie. Daar eindigt de geschiedenis. Komt er soms nog een vervolg?

Stichting Papua
Cultureel Erfgoed

00 / 140 / 40

LICHTSTRALEN OP DEN AKKER
DER WERELD

1920

IV en V:

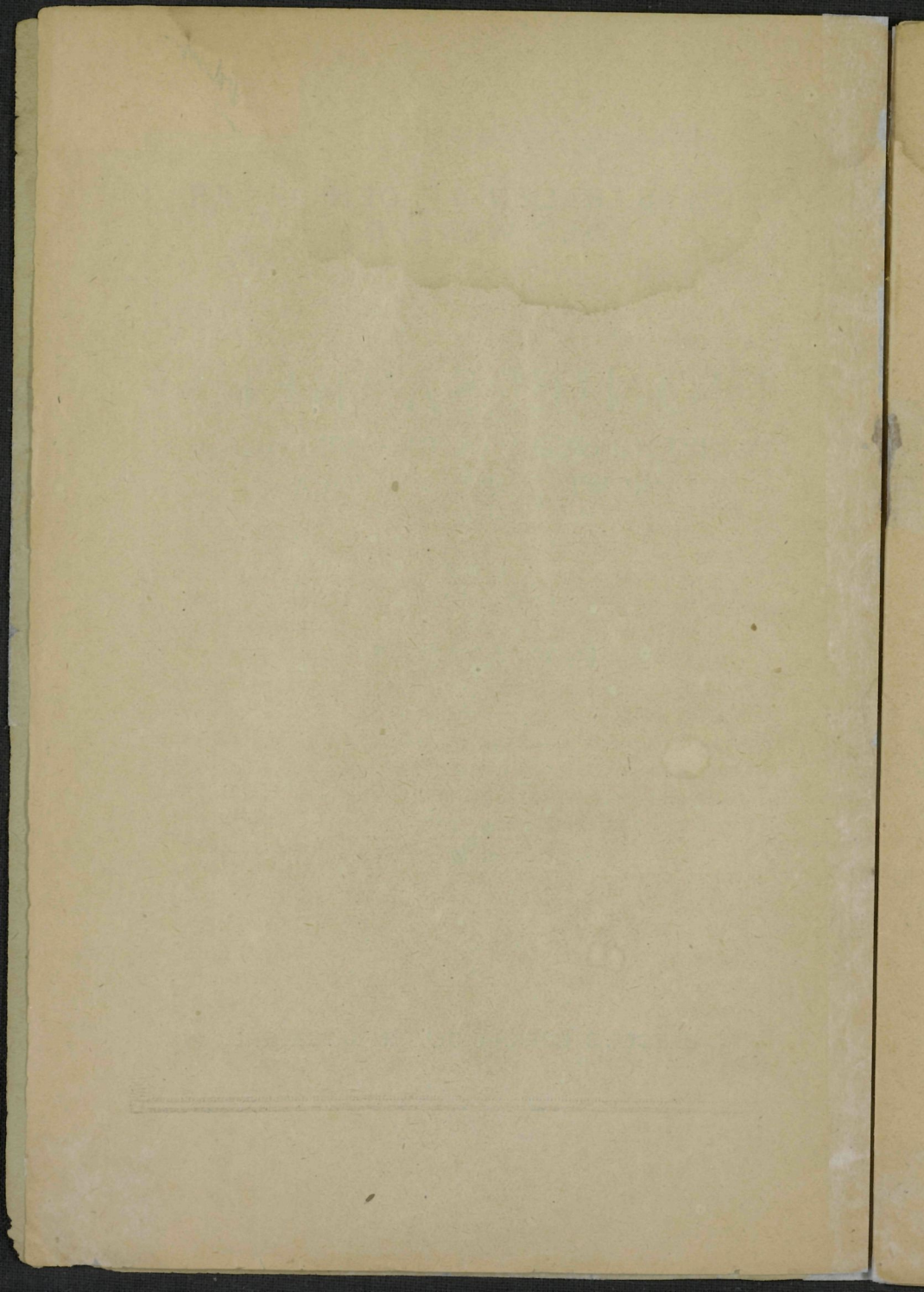
PIONIERSARBEID
IN HET GEBIED VAN DE ONINRADJA'S
OP WEST-NIEUW-GUINEA

DOOR

D. C. A. BOUT.

J. M. BREDEE'S BOEKHANDEL EN UITGEVERS MIJ

Uit een ver verleden!

In onze gedachten gaan wij terug naar 't gloriëtijdperk van Nederland's geschiedenis. Het is in 't begin der 17e eeuw. In 't fort „Nieuw-Victoria” op Amboina zijn berichten ingekomen van een land, waarvan men het bestaan nog niet wist. Een Moorsche Paap heeft verteld, dat de Koning van Tydore van de Papouwen, die in dat land woonden, goud placht te krijgen.

Dat was wat voor onze pikbroeken, want zij lieten zich zoo gaarne leiden door de gedachte: „Uitbreiden van de handelsfeer, mitsgaders omme nieuwe landen te ontdekken”. Op hun handels- en ontdekkingsreizen waren zij al tot de Kei en Aroëeilanden geweest. De ingekomen berichten luidden, dat vandaar het goudland slechts 50 zeemijlen verwijderd lag.

De Gouverneur Herman Speult schreef den Gouverneur-Generaal Jan-Pietersz. Coen een brief, waarin hij het nieuws hem mededeelde. Tevens vroeg hij vrijheid van handelen om het te gaan ontdekken. Coen geloofde niet veel van 't bericht en antwoordde, dat men maar niet te veel geloof moest hechten aan wat die Moorsche Paap hun mededeelde. Dat was 'n teleurstelling voor van Speult en de bezetting van 't fort. Hun hart popelde om dat goudland te gaan ontdekken en als 't kon te veroveren. Maar wat weet men er eigenlijk op Batavia van, zoo dachten zij. Dan maar zonder toestemming. Een tweetal jachten werd zeilklaar gemaakt. Het jacht „de Pera” onder bevel van Dirk Melisz en de „Arnhem” onder den Vrijburger Carstens zeilden in de maand Februari (1623) de baai van Ambon uit en stevenden in Z. O. richting op zoek naar 't goudland. Met niet weinig verwachting gingen zij er heen, geheel onbekend met land en volk,

gedreven door zucht naar avontuur en gouddorst. In de tweede helft van de maand Februari was 't, dat men op een morgen door de lange kijkers heel, heel ver weg een hoog bergland in 't zicht kreeg. Bij de wind opzeilend, naderde men het land snel. Eerst waren de lijnen, die het hooggebergte tegen het firmament afteekenden nog wazig, maar langzamerhand werden ze scherper en scherper, en toen was 't dat zij door hun lange kijkers op de kruinen dier bergen sneeuw ontdekten. Dat was 'n ontdekking.

Sneeuwbergen in een tropisch land! Een ontdekking, waar nog veel over getwist zou worden, maar waar wij sinds eenige jaren zekerheid van hebben.

Het was de West-Moessontijd. Zware rollers wierp de Arafoerazee tegen 't Zuiderstrand van Nieuw-Guinea.

De meeste pogingen, die gedaan werden om aan land te komen mislukten en die, welke gelukte, kostte Dirk Melisz en twaalf van zijn schepelingen het leven. Ver-raderlijk werden zij overvallen. In het scheepsjournaal van Carstens leest men dan ook: „De inboorlingen gelijken meer op monsters dan op menschen.” Onverrichter zake zeilden deze goudzoekers naar Amboina terug. Dit was de eerste mislukte tocht naar Nederlandsch Zuidwest-Nieuw Guinea, maar niet de laatste. Daar zijn in later jaren nog heel wat mislukkingen geboekt.

Het was in dezen tijd, dat Jan-Pietersz. Coen de bevolking der Banda eilanden, omdat zij hun contracten met de Oost-Indische Compagnie niet goed waren nagekomen, op geweldige wijze strafte. Velen vielen door het zwaard, anderen werden verbannen. Van elders moest volk gehaald worden, om het goud, dat hier aan de boomen hing (nootmuskaat) voor de V.O.I.C. (Vereenigde Oost-Indische Compagnie) te oogsten.

Er werd in dien tijd in de Molukken veel handel ge-

dreven in slaven. Deze slavenhandel was in het Oosten der Molukken voor 'n groot deel in handen van Cerammers en Gorammers. Op Banda maakten zij veel geld voor hun slaven. Het ligt voor de hand, dat zij trachtten concurrenten van hun jachtgebied te houden. Het jachtgebied der Cerammers en Gorammers was Z.W. Nieuw Guinea. Wanneer zij hun slaven brachten op Banda, dan verhaalden zij van het land waar zij ze gehaald hadden, hoe het volk daar leefde als beesten, in holen in den grond; hoe sommige stammen de gewoonte hadden om, wanneer zij gingen slapen, zich aan hun haren op te hangen aan boomtakken. Aan hun wreedheid en brutaliteit zou geen grens zijn. Deels klopte dit met de ervaringen van de Nederlanders, die op zoek naar goud het land genaderd waren. Maar nu waren de Oost-Indische-Compagnie-vaarders menschen, die voor geen klein geruchtje vervaard waren.

Toen 'n zekere Gommersdorp op de Gorameilanden was om massooi te koopen, ontmoette hij er eenige lieden uit Onin (Z.W. Nieuw Guinea). Direct trachtte hij 'n overeenkomst te sluiten om voortaan zonder tusschenkomst der Gorammers hem de slaven te leveren. De man hield woord en verscheen op het afgesproken tijdpk op Goram. Maar toen hij er aankwam, waren juist op Banda geen prauwen om de slaven te kunnen halen. Zij vielen dus weder in handen van de Gorammers, die ze met een zoet winstje op Banda van de hand kwamen doen. Dit verdroot den Heeren der Oost-Indische-Compagnie.

Zij wilden niet langer de tusschenkomst der Gorammers.

Zelf zouden ze de slaven gaan halen. Twee prauwen werden uitgerust. Gommersdorp zou de tocht leiden.

Maar voor zoo'n tocht waren loodsen en tolken noodig. Commersdorp wist daar raad op en zeilde naar Goram.

Natuurlijk waren de Gorammers hier niet direct voor

te vinden. Toch is het hem gelukt en heeft hij de Papoesche slavenmarkt bereikt. Intriges van de zijde der Gorammers bleven niet uit. Het is in dezen tijd voorgekomen, dat Nederlandsche slavenhalers er de voorkeur aangaven om met hun schip zich de lucht in te laten vliegen, liever, dan in handen der Gorammers te vallen.

Gommersdorp was het gelukt om de slavenmarkt op Zuidwest Nieuw Guinea te vinden. Het was het dorp Roembati, gelegen op een kaap in 't Zuiden der Macluer-golf. Hier hadden eenige Gorammers en Cerammers zich gevestigd en zich verzwagerd met de Papoea's. Van hieruit ondernam men de hongietochten in de Beraustreek. Vooral de Kaisrivier was 'n oord, dat veel door hen bezocht werd. Aan de benedenloop woonden de Roemakoiers, die bij honderdtallen de slaven uit het binnenland haalden om ze aan de Roembatiërs te verhandelen.

In 1656 keerde op Banda een zekere Antony Adriaansz. Multum van Nieuw Guinea terug. Drie jaar had hij op de Karaseilanden als slaaf getoefd en een jaar onder de Roembatiërs. Hij sprak hun taal. Hij verzekerde, dat de Radja van Roembati hem gezegd had, dat hij niet ongenegen zou zijn aan de Compagnie driehonderd slaven per jaar te leveren. Dat was een zeer welkom bericht. Men liet er geen gras over groeien. In Augustus van dat jaar nog zeilde men er heen. Antony Adriaansz Multum zou tolk zijn. Toen zij op Roembati kwamen, waren juist de slaven verkocht en uitgevoerd door Makassaren.

Beloven is nog niet duur op Nieuw Guinea en schijnt nooit duur te zijn geweest. Binnen een half jaar zouden zij er 500 leveren.

In November keerden de Nederlanders terug. Slaven waren er echter niet, maar men toog er aanstonds op uit. Binnen tien dagen leverde men er 38. Dit deed

Nicolaas Vinck besluiten zelf eens op Roemakoi te gaan kijken. Hij stak de Macluergolf over. Op Roemakoi ontving men hem zeer vriendelijk. Visch en sagoe werd hem tegen matigen prijs in overvloed geleverd. Slaven waren er op dat moment niet veel. Een zevental werd er hem geleverd.

Roembati bleef de eeuwen door de slavenmarkt, evenals het naburige Patipi. Hier werden niet alleen de slaven geleverd aan Gorammers, Cerammers, Makassaren en Nederlanders, maar ook aan de bergbewoners van het schiereiland Onin, waarin Roembati lag.

Slaven waren een betaalmiddel bij den bruidschat, bij adatsvertredingen, en menigeen moest het leven laten om zijn meester te volgen in het doodenrijk. Die slaven kocht men met gongs, gouden armbanden, lijnwaden, oude kanonnen etc. Die oude kanonnen zijn tot op dezen huidigen dag nog een geliefd ruilmiddel. Er zijn er nog honderden in omloop. En op vele vindt men de initialen van de Vereenigde Oost-Indische-Compagnie V. O. I. C.

Ik wees hierboven al op de intriges der Gorammers en Cerammers. In een der journalen der O. I. C. komt 't volgend gedichtje voor:

Die hier handel drijven wil,
Die houdt Cerammer buiten spil.
En die van Goram zoo hij kan,
Die wordt er eenmaal meester van.
En krijgt hij dan veel rijke waar
Als elders heen in twintig jaar.

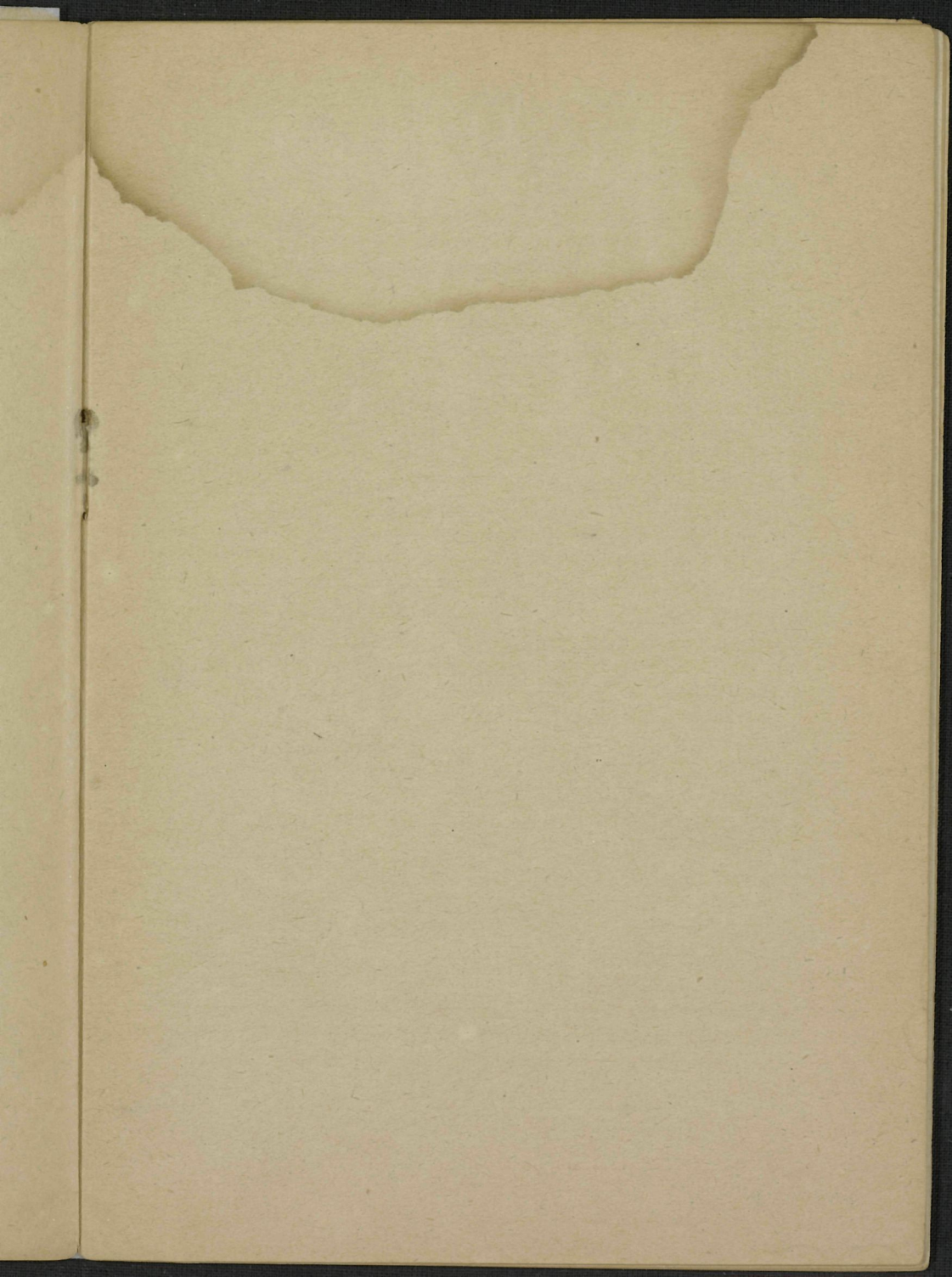
Reeds in de Zeventiende eeuw waren er onder die slavenhalers menschen, die het neerschreven, dat zij geloofden, dat het Evangelie bij de Papoea's wel ingang zou vinden, omdat zij het 'n echt gemoedelijk volk vonden.

Eén had er echter minder mooie bijbedoelingen. Hij schreef: „laat ons hen tot tot den Christelijken godsdienst bekeeren, ze onze zeden leeren en ze dan opzetten tegen de Roembatiërs, die Mohammedanen zijn”. Voorwaar geen verheven doel.

De Ceramsche en Goramsche invloed ging met de jaren niet verloren. Het zou ons te ver voeren de geheele lijdensgeschiedenis der Nederlanders hier te bespreken. Maar in die lijdensgeschiedenis wordt menige bladzijde gevuld door de Gorammers en Cerammers. Eerst verzwagerden zij zich met de Papoea's en langs dezen weg wisten ze het te brengen tot overheersching. Deze overheersching wordt het sterkst gevoeld in het Z. W. schier-eiland Onin, ook wel Kapauer genoemd. Hier ontstonden in de jaren de miniatuurrijkjes, Ati-Ati, Fatagar, Roembati, Petipi, Wartoea, Sekar en Argoeni. Dit deel van Nieuw Guinea is zeer arm aan sagoe. Dit bracht de Oniners er toe om naar het Zuiden van den Vogelkop te gaan, waar overvloed is. Onderlinge afspraak van de Radja's der bovengenoemde rijkjes leidde er toe, dat men de Zuidwest Vogelkop onderling verdeelde. Men beloofde elkaar niet in elkaars gebieden te zullen hongien. Maar woord werd niet altijd gehouden en de gevolgen bleven niet uit, n.l. onderlinge oorlogjes.

Tot 1898 ondernam men van uit Onin hongitochten in de Beraustreek. Toen trad het Nederlandsch Bestuur op. Veel is er sinds al veranderd, maar veel bleef er nog bij 't oude. Nog immer is de Ceramsche en Goramsche overheersching een sta-in-den-weg voor de ontwikkeling van 't volk van Onin.

West Nieuw Guinea is 'n landschap onder zelfbestuur. De Ambtenaar bestuurt hier met 'n raad van hoofden. Bij contract heeft de Oost-Indische Compagnie dit deel van

Sekarbaai met Kokas op den voorgrond.

Nieuw Guinea aan den Sultan van Tydore afgestaan. Deze heeft zich echter nooit veel aan deze gewesten gelegen laten liggen. Eens per jaar zond hij zijn vazallen, de Radja's van Misool, om de seba (schatting) te halen. Ieder dorp betaalde dan naar dat het aangeslagen was.

Sinds 1903 werd er geen Sultan van Tydore meer aangesteld. De Rijksgrooten benoemden als hun gemachtigde den Radja van Ati-Ati voor geheel West Nieuw Guinea. De Ati-Ati's zijn volbloed Cerammers. Onder al de hierboven genoemde Radja's is maar één volbloed Papoea en dat is de Radja van Wartoeaer.

Deze Radja's zijn het, die met hun aanhang den Mohammedaanschen godsdienst hier geïmporteerd hebben. Veel moeite hebben zij echter niet gedaan om het bergvolk van Kapauer tot den Islam te bekeeren. De Koran leert immers, dat men geen kinderen van hetzelfde geloof (Mohammedaansche) tot slaaf mag maken.

Dan is het voor den Mohammedaanschen kustbewoner niet onvoordeelig, dat de bergbewoner Heiden blijft, die voor zijn godsdienst allerlei dingen noodig heeft, waar veel geld mede te verdienen is, z.a. mas-Papoea (Papoeagoud, een mengsel van goud, tin etc. De grootte en vorm geeft er de waarde aan), kanonnen etc. Veel propaganda wordt er dan ook niet gemaakt. Met leugen en bedrog weten zij den bergbewoner ver te houden van ieder, die het wel met ze meent. Dit deel van Nieuw Guinea is een van de moeilijkste terreinen van de Zending.

Een wonderlijk reisverhaal!

Niet alleen langs den weg van verzwagering kregen die Cerammers en Gorammers macht over de Papoea's.

Zooals alle volken bezit de Papoea ook zijn legenden. De ouden zijn de verhalers en de jeugd is het gehoor, 'n dankbaar gehoor. Naarmate de verteller de kunst van vertellen verstaat, sleept hij zijn gehoor mede. Daar is geen Radja of hij bezit zijn legende. Enkelen zijn er, die hun legende alleen maar weten en haar alleen maar hun opvolger mede mogen deelen. Meermalen heb ik mij door de Argoeniërs het verhaal al laten vertellen, hoe zij onder Ceramschen invloed zijn gekomen. Men moet den ernst zien, waarmede men deze verhalen doet. Tot in de kleinste kleinigheden discht men ze op. Nog herinner ik mij hoe een oude Argoeniër mij het verhaal deed. Met de beenen kleermakersgewijs onder 't lichaam zette hij zich aan mijn voeten ter neder. De sirih-pinangpruim kleurde zijn lippen en tandvleesch helrood. In zijn oogen lag een blijden glans en zijn hart popelde om mij, oningewijde, te voeren naar verre stranden. Oostersch breedsprakig, met gebaren alles verduidelijkend, vertelde hij mij: „Het is heel, heel lang geleden, dat op 't strand van Goeli-Goeli (Oost-Ceram) een rumoerig groepje menschen stond. Onder hen waren een drietal Bandaneezen en drie inwoners van dat land. De twist ging over 'n strook grond. Lang had men al gepraat en tot een vergelijk scheen men niet te kunnen geraken. Men besloot het lot te laten beslissen. Men ging 'n weddenschap aan. Wie het verst kon schieten, zou winnen en aan hem zou de strook grond als eigendom behooren. De Bandaneezen, die in 't bezit van geweren waren, wonnen het van de Cerammers, die slechts pijlen tot hunne beschikking hadden. Dat is geen gelijke strijd, zeiden de

Ceramers. De wapenen zijn niet gelijk. Men zou het lot op 'n andere wijze laten beslissen. De Bandaneezen verzonden een list. Ze zeiden, laat ons een gouden ring in zee werpen en wie haar het eerst opduikt, wint de weddenschap. Goed, zeiden de Ceramers. De Bandaneezen wierpen hun ring zoo, dat zij bij laag water haar zonder veel moeite konden vinden, maar de Ceramers wierpen haar in diep water. Deze tweede nederlaag was den Ceramers te erg. Zij wilden haar niet overleven en sprongen in zee. Maar 't lot had anders over hen beslist. Zij zouden niet sterven. Toen zij in zee sprongen, werden zij door een grooten visch opgeslokt. Deze visch Paoes-paoes genaamd, zwom met zijn passagiers in de richting van de Macluer-golf (Zuidwest Nieuw Guinea). Deze overtocht duurde eenige dagen. De Ceramers kregen honger en deden zich te goed aan zijn vleesch; hierdoor stierf de visch en kwam aan de oppervlakte drijven. Op zekeren dag vernamen de drie reizigers een geluid, dat op branding geleek. Vlug duwden zij de oogen uit de oogholte en de ontstane kijkgaten dienden nu om het naderende land te verkennen. Zij zagen, dat zij bij een zeestrand aangekomen waren. Lang duurde het niet of zij hadden een opening in de huid gemaakt en verlieten hun benauwd verblijf. Het meeste behoefte hadden zij aan een bad. Zij bevonden zich bij kaap Kawamata (Z. Macluer-golf) in welks nabijheid een bron is. Het lot was hun bijzonder gunstig. Lang waren zij er nog niet of zij hoorden naderende stemmen. Vlug klommen zij in een citroenboom. Bij de waterbron kwamen eenige mannen, die niet weinig verwonderd stonden te kijken, toen één hunner een lang menschenhaar vond. Er moesten hier vreemden zijn. Spoedig werden zij opgemerkt. Hun werd gezegd, dat zij naar beneden moesten komen. Hier vertelde de oudste

der Cerammers hun wonderlijke reis. Zij brachten de Papoea's aan het strand, waar hun de visch getoond werd. Het verhaal maakte grooten indruk op de Papoea's. Nu begonnen dezen te vertellen. Er was oorlog in hun land. Ieder oogenblik konden zij weder door hun vijanden overvallen worden. Zij vroegen nu hulp aan de Cerammers, tegen wie zij opzagen, omdat zij zoo wonderlijk naar hun land waren gekomen. De oudste der Cerammers ging op hun verzoek in en wist vrede voor hen te verkrijgen van de vijandige stammen. De verzoening der stammen had het gevolg, dat de stammen hem tot hun Radja uitriepen. Deze Cerammer, Goesti genaamd, is de eerste Radja van Argoeni geweest.

Men moet zoo'n verhaal alleen maar hooren en zien doen om te begrijpen wat het voor een Papoea beteekent. Deze verhalen zijn het, die niet weinig bijdragen om dezen Ceramschen Overheerschers macht over de Papoea's te geven.

De oorspronkelijke beteekenis van deze Radja's is echter geweest, dat zij zich als handelaars onder de Papoea's hebben neergezet, met dochters des lands huwden en door hun bemoeienis met adatszaken langzamerhand geroepen werden, die op te lossen. Na het optreden van ons Nederlandsch gezag werden deze hoofden als Hoofd getolereerd, en verkregen vaak met hulp van het Nederlandsch gezag meer macht. Handelaar bleven zij en leefden vaak als parasieten ten koste van de Papoea's.

Onbegrepen bemoeienissen!

Het schiereiland Onin is rijk aan producten. Dit was het, dat vele vreemdelingen hierheen trok. Troffen wij in de 17e eeuw reeds Gorammers en Cerammers hier aan,

in later jaren waren het de Makassaren en Boegineezen, die aan het eind van de Oost-Moesson met hun groote prauwen hier heenzeilden. Om tegen wind en zee beschut te zijn, zochten zij 'n veilige reede en liefst daar, waar zij niet ver van de volkcentra af zaten.

Onin is een zeer ongestvrij land. Stijl rijzen de bergen uit zee op. Stijl is het bergland en zeer moeilijk te be- gaan. De inboorlingen wisten dit maar al te goed en wee hem, die zich te ver landwaarts begaf. Uit veiligheid was het dan ook, dat de handelaren handelsnederzettingen stichtten. Voor deze nederzettingen kozen zij het liefst de eilanden vóór de kust uit. Zij hielden hun prauwen voort- durend zeilklaar om bij onraad vlug weg te kunnen zeilen. Waterarm waren die eilanden. Vooral het eiland To- boeseran in het Zuiden. Men was overeengekomen, dat, wanneer er één om water ging naar de Fak-Fakrivier, zooveel hulp door andere prauwen verleend zou worden, dat men een overval kon afslaan. Met vlaggeseynen ver- telde men elkaar, wat men wilde. Een vlag op de voor- steven, beteekende, ik wil water gaan halen; één op de achtersteven: ik wil hout gaan halen; één in de mast: kom bij mij aan boord, ik wil met jullui iets bespreken. Ging er één de kust op, dan had hij een geladen kanon- netje voorop, 't welk hij bij onraad afschoot. En indien er iets was, dan trad men vaak straffend op. Om de pro- ducten geleverd te krijgen, gaf men voorschotten. En wee den inboorling, die zijn schuld niet aanzuiverde. Kon men hem zelf niet te pakken krijgen, dan nam men één van zijn stamgenooten en hield hem zoolang gevangen, totdat het gewenschte binnen werd gebracht.

Op Toboeseran woonde een Arabier. Eén van de Pa- poea's had schuld bij hem, maar van betalen scheen niet veel te komen. De schuldenaar stierf en zijn zoon zei niet

te willen betalen. De Arabier verzoon een list. Toen de zoon van den Papoea in zijn huis kwam, ging hij in een boek zitten bladeren, waarin, zoo zei hij den Papoea, alleen maar namen voor kwamen van menschen, die goed van betalen waren. De naam van je vader heb ik in een vuil boek geschreven, zei hij. Laat mij dat eens zien, zei de Papoea. Hij riep één zijner matrozen en zei: Geef jij het vuile boek eens aan. De matroos ging aan een groote rottan staan trekken en deed alsof het erg zwaar was. Na lang trekken, kwam een met teer en modder bevuild boek door de vloer van 't huis naar boven. Daar heb ik nu den naam van je vader in, omdat jij mij zijn schuld niet betaalt. De list trof doel. De Papoea betaalde. Deze list is sinds in vele andere vormen herhaald. Het bevuilen van een naam van een afgestorvene zou ongeluk over hem brengen, die zijn plichten tegenover de dooden vergat.

Nog immer herinneren in de dorpsvlag van Sekar het kruis en de halve maan aan den tijd, dat, wanneer er een schip de rivier in wilde varen, zij eerst toestemming van het dorps hoofd moesten hebben. Na de seba (schatting) betaald te hebben, kon men doervaren. Verschillende dorps hoofden hadden het recht van den Sultan van Tydore gekregen om zoo'n vlag te voeren. (Het was een Nederlandsche vlag met een blauw kruis en een halve maan in 't wit)

Toen hier geregelde verbinding kwam met Banda, kwam een groot aantal Arabieren zich hier vestigen. Nootmuskaat, massooi, geelhout, parelschelpen en slaven waren de handelsartikelen. Meermalen ontstonden er conflicten tusschen de handelaren en inboorlingen. Eens kwam er een Papoea een huis binnen van 'n handelaar en vroeg een flesch klapperolie. Hiervoor was eerstgenoemde niet te vinden. De Papoea hierdoor ontstemd zette een kerrakerra voor zijn deur, d. i. een verbodsteecken met 'n

bezweering er aan verbonden, dat ieder zal treffen, die er tegen zondigt. Een kerra-kerra voor iemands deur bedreigt ieder, die er langs gaat om binnen te treden. Zijn handel was dus stop gezet. Hij verkocht niets, maar kon ook niets opkopen. Om van dezen ongenooden bewaker af te komen, moest hij eerst boete betalen, die de waarde van de flesch klapperolie wel 25 maal overtrof.

Ongebondenheid is het eenige woord, dat de toestand weergeeft, die hier in dien tijd heerschte. Toen ons Nederlandsch Bestuur hier in 1918 optrad trof zij hier een drietal kleine handelsnederzettingen aan. In de nabijheid daarvan zocht men naar geschikte terreinen, waar de Bestuursnederzettingen zouden kunnen verrijzen. Tegenover het eiland Toboeseran werd tegen de helling van een berg een geschikt terrein gevonden, waar de hoofdzetel Fak-Fak verrees. Op die berghelling stonden vele nootmuskaatboomen, welke verschillende Papoea's behoorden. Eene zekere Matasmade wierp zich op als bezitter van dat terrein; inderdaad behoorde het aan verschillende stammen. Daarboven op de berghelling lag tusschen de boomen een bron, die altijd water gaf. Alle bronnen in Kapauer zijn pemali (verboden terrein). Nergens is het geoorloofd om hout in de nabijheid er van te kappen. Eens ging ik naar den oorsprong van de Air-Besarrië. Een aantal jongemannen zou ons volgen. Toen wij het laatste huis gepasseerd waren, werd ons toegeroepen, toch vooral de jongemannen niet mede te nemen, want als zij den oorsprong der rivier zouden gezien hebben, zouden zij sterven. Anderen zeiden, dat van iederen jongeman, die den oorsprong nadert het huwelijk later kinderloos zou zijn.

De Fak-Faksche bron lag op het terrein, dat den vreemdeling verkocht was. Met een duren eed hebben menschen gezworen

dit grondgebied te verlaten en zich verderop te gaan vestigen. Nooit zullen zij langer in dit gebied vertoeven dan hoog noodig is. Ontstemming was er dus al. Aan veel ongebondenheid moest een eind gemaakt worden en menigmaal werden de bemoeienissen van het bestuur niet begrepen. Men kropte het op, totdat het tot een botsing kwam. Anderhalf uur achter Fak-Fak lokte men eens 'n patrouille soldaten in hinderlaag. Er vielen dooden en gewonden aan onzen kant. Tot op dezen dag noemt men die plaats nog „roesak-compagnie.” (waar de compagnie nederlaag leed.)

In 't Noorden van Onin lag in de baai van Sekar de handelsnederzetting van denzelfden naam. In de nabijheid daarvan werd terrein opengekapt en verrees de handelsnederzetting Kokas, waar een Politie-opziener met eenige Gew. politiedienaren rust en orde zouden handhaven. Het volk van Onin was geen gemakkelijk volk. Bewust van 't ongestvrjje van hun bergen stoorden zij zich niet aan bevelen en waren al gevlucht, wanneer 'n patrouille hun dorpen naderde.

Eens had de Politie-opziener de vrouwen van Piek-Piek medegenomen, toen hij weer voor niets was gekomen om de mannen te halen. Dezen waren daarover zeer boos. Een hoofd, dat in hun omgeving zeer geliefd was, was de Majoor Sekar, Kobes genaamd. Er was 'n opstandje in Berau en de Assistent-Resident van Fak-Fak had Kobes medegenomen als bemiddelaar. Die Berauers wilden echter noch van de Compagnie, noch van Kobes iets weten. Kobes werd gewond aan zijn grooten teen. Nog op reis zijnde werd hij ziek en de Assistent-Resident besloot hem mede naar Fak-Fak te nemen. De zieke ging echter met den dag achteruit en op zijn verzoek liet men hem in een prauw naar Kokas brengen. Op een paar uur afstand van Fak-Fak overleed hij. Nu was Kokas in last. De dood van Kobes moest gewroken worden. Lakatei, Radja van Wartoear, beraamde

het plan. De Ass. Resident kwam te Kokes en zei, de Berauers te zullen straffen, maar hier wilde men niets van weten; zelf wilde men het doen. Naar Papoeasche adat trachtte de Assistent-Resident het te beslechten. Hij wilde betalen, maar ook dit was niet naar den zin.

Men weigerde betaling aan te nemen. Men zond naar alle richtingen porren. Een por is een oproep tot 'n wraakneming, of beter gezegd: men roept door dit voorwerp anderen op om in de plaats van den porzender diens vijand te dooden en diens bezittingen te verbranden. Zeer geheimzinnig gaat men er mede te werk en onmogelijk is het er zich tegen te wapenen. De por is aldus samengesteld. Iemand, die wraak uit wil oefenen en daar een ander voor roept, neemt een stukje hout, dat hij aan één kant brandt. Hiermede zegt hij: verbrand de eigendommen van hem, wien de wraak geldt. De ontvanger van de por is daarvan op de hoogte.

In de tweede plaats een geweer, 'n patroon of 'n mes. Hiermede zegt hij: vermoord hem of hen. In de derde plaats 'n armband van varkenstanden en eenige witgestreepte veeren. Dit zegt: wanneer gij u goed van uw taak kwijt, zijt gij een held. Ten laatste is er nog een kleedingstuk van 'n vrouw bij, waarmede gezegd wordt dat, als hij het niet doet, hij geen man, maar 'n vrouw is.

In twee dagen waren van wijd en zijd uit Onin en Kapauer de mannen rondom Kokas saamgesneld. Alles wat als wapen kon dienen, werd gebruikt. De Bestuurswoning werd verbrand en de kazerne eveneens. De vrouw van den Posthouder had nog tijdig kunnen vluchten. Eenige der politiedienaren werden op schrikkelijke wijze om het leven gebracht. En waarom? Omdat men de bemoeienissen van het Gouvernement met zich niet begreep.

In 1914 waagde men nog eens een poging om Kokas

af te loopen, maar dit mislukte. De groote winsten, die de laatste jaren gemaakt zijn, brachten een groot aantal handelaren naar dit land, voornamelijk Chineezeezen. Hun royale manier van doen en hun meerdere durf verdrong den Arabischen handel voor 'n deel. De meesten wonen op Kokas en Fak-Fak, vanwaar zij naar verder gelegen plaatsen trekken, waar ze uit 't oog van den ambtenaar soms nog net eender handelen als voordien. De slimme handelaren weten den Papoea zoo in hun macht te krijgen, dat zij niet eens bemerken, dat zij afgezet worden. Bemoeienissen van 't Bestuur worden door het volk maar zoo-zoo op prijs gesteld. Nog immer is de Ambtenaar de Kompagnieman en hier hebben de vreemde overheerschers, de Cerammers en Gorammers niet weinig schuld aan.

De Zending doet haar intocht!

In 1912 had Zendeling J. v. Muylwijk zich op Fak-Fak gevestigd en was na ruim een jaar hier vertoefd te hebben, wegens ziekte naar elders vertrokken. Wij, die eerst bestemd waren een deel van zijn werk over te nemen, moesten nu het geheel overnemen. Het was in de eerste dagen van Augustus 1914, dat wij op Fak-Fak voet aan wal zetten. Er woei een koude gure Oostenwind. Waren wij bij onze aankomst in 1913 op Noord Nieuw Guinea overal door de Brs. Zendelingen met warmte ontvangen, hier nam men ter nauwernood notitie van ons. Alles deed even koud aan. Wij waren met idealen uit getrokken. Wij zouden de kruisvlag gaan planten op West Nieuw Guinea en wij wisten, in Europa staat de gemeente achter ons. De wereldbrand was uitgebroken en soms was het ons alsof bij de gemeente in het vaderland het liefdevuur

uitgebluscht was. Ons arbeidsveld was eenige malen grooter dan ons vaderland. Onze filialen lagen tientallen, ja honderdtallen van zeemijlen uit elkaar en wij hadden geen communicatievaartuig. De taak was eigenlijk te zwaar om te dragen.

Wij waren nog maar enkele dagen op Fak-Fak, toen de Gouvernementsstoomer 22 gevangenen aanbracht. Zij waren herkomstig van de Kaisrivier (Z. W. Vogelkop). Velen hunner waren behept met wonden en huidziekte etc. Op verzoek van den Assistent-Resident zou ik de zorg der zieken op mij nemen. Gaarne deed ik dat. Iederen morgen wandelde ik naar de kliniek, waar ik tientallen patiënten te behandelen kreeg. Van uit het dorp kwam men hoe langer zoo meer onze hulp inroepen. En lang duurde het niet of de Papoea's uit den omtrek wisten ons huis te vinden, wanneer ziekte hun woning was binnen gesloopen.

Uit het voorgaande hoofdstukje zal het U reeds duidelijk zijn geworden, dat men op Fak-Fak tevergeefs naar Papoea's zoekt. Om hen te bereiken moesten wij dus de kust op. Door Zendeling van Muylwijk was een school geopend op ongeveer een uur roeien van Fak-Fak. In den aanvang ging het mooi. Ze werd bezocht door ongeveer 25 kinderen, maar na niet langen tijd ging hun aantal achteruit. De school leed een kwijnend bestaan. En toen ik in 1914 op Fak-Fak aan kwam, had zij opgehouden te bestaan. Na mij georiënteerd te hebben, leek het mij beter de school meer het binnenland in te verplaatsen. Hier aan de kust zouden wij de luidjes ontmoeten, die het meest onder den invloed van de vreemdelingen stonden en welke het moeilijkst voor ons te bereiken zouden zijn. Wij vonden een mooie plaats aan de Air-Besarrivier. Veel menschen woonden er wel niet, maar daar gingen de

boschpaden de bergen in en daarlangs kwamen de bergbewoners naar omlaag met hun producten. Onze post zou hier een wachtpost worden. Evenmin als aan de kust liep de school hier hard. Daar is een moment geweest, dat wij tien kinderen op school kregen en wij dachten dat wij er waren. Maar dan staken de verleiders hun hoofden weer op. Zendt je kinderen toch niet naar school, want ze vergeten je adat en wie zal je doodenfeesten organiseren en wie zal zorgen, dat de adat blijft bestaan, waar je groot bij geworden ben?

Wij gaven lichtbeelden-avonden en lieten onze huisjongens een vroolijk deuntje fluiten. Dan verliet men voor 'n wijle zijn bergen, maar verder kwam men niet. Dan ging de goeroe met een paar bevriende Papoea's de bergen in en zij namen een kistje obat mede. Ja, obat wilde men wel hebben, maar het Evangelie niet. Wij begonnen te twifelen of wij wel ooit vat op deze menschen zouden krijgen. Nooit zal ik het vergeten, dien nieuwjaarsmorgen 1916. Ik stond achter op mijn erf en daar werd ik geroepen. „De goeroe van Air-Besar is er.” Ik dacht: de man komt mij Nieuwjaar wenschen. Niet weinig verbaasd was ik, toen ik van hem hoorde, dat hij eenige mannen mede had gebracht, die mij kwamen zeggen, dat zij Christen wilden worden. Een nog grooter aantal was op Air-Besar, dat denzelfden wensch koesterde. Mijn hart jubelde en ik beschuldigde mijzelf van kleingeloof. In den loop van dat jaar groeide hun aantal tot 60. Op mijn verzoek zouden ze hun huizen rondom de goeroewoning zetten en hier zou men tot wederzijdschen steun bij elkaar wonen. Ook dit gelukte. Maar de overheerschers zaten niet stil. Het was een balk in het oog van den Radja. Met allerlei werd het kleine kuddeke het leven zuur gemaakt. Straf en boete kregen zij, waar Heidenen en Mohammedanen

ongestraft uit gingen. In de pallaogst trokken zij de bergen weder in en de luien onder hen vonden het niet noodig om Zaterdag na beneden te komen om Zondag te vieren. De goeroe trad niet altijd even tactvol op. En eenigen vervreemdden van hem. De grootste dunning onderging het kringetje door de Spaansche griep-epidemie in November 1918.

Het is hier de plaats een oogenblik stil te staan bij enkele personen uit dezen kleinen kring. In de eerste plaats een vrouw, Halipa genaamd, vraagt onze aandacht. Zij is onze voorvechtster geweest en heeft menig ruw woord van onze tegenpartijders moeten verdragen. Zij was het, die de vrouwen voor onze zaak wist te winnen. Zij was de eerste, die zich aansloot en haar huis liet zetten naast de goeroewoning. Een moeilijk leven had zij achter den rug. Zij was voor de derde maal getrouwd. Haar beide eerste mannen waren broers van haar derden man. De vrouw wordt hier evenals elders op Nieuw Guinea door bruidschat verkregen en wordt daardoor het eigendom van de familie van den man. De bruidschat of koopsom wordt voldaan met kleederen, sieraden, wapens enz. Er is hier een groot tekort aan vrouwen. Uit de registers bleek mij onlangs, dat op iedere honderd mannen slechts 75 vrouwen zijn. Hier is het deels aan toe te schrijven, dat de bruidschat verbazend hoog is. Soms overschrijdt ze de waarde van f 500. Gewoonlijk helpen alle familieleden om de bruidschat bij elkaar te brengen. Door het inleggen van kleederen, sieraden en wapens heeft men in de toekomst medezeggenschap in het bepalen van de bruidschat, indien er uit dat huwelijk dochters geboren worden. Wordt voor die dochters de bruidschat bijeengebracht, dan komen degenen, die den vader bijstonden bij diens huwelijk hun deel terugvragen. De vrouw is het onvervreemdbaar

eigendom van den stam geworden, welke de bruidschat voor haar betaald heeft. Zoo was Halipa met den derden zoon uit een huisgezin gehuwd. Zij was al een vrouw op jaren, hij was nog een jongeling, en bezocht de school. De vrouw in Kapauer mag bij adatszaken een woordje medespreken en Halipa kende haar adat goed. Gaarne luisterde men naar haar. Zij was een vrouw van invloed in die omgeving. Trouw stond zij den goeroe ter zijde en menigmaal wandelde zij mede de bergen in om den goeroe in de berghuizen te introduceeren. Het is immers niet geoorloofd, dat een vreemdeling een huis nadert, wanneer de mannen niet thuis zijn. Veel kennis had zij van het Evangelie niet, maar omdat Halipa het zei, luisterde men naar wat de goeroe hun voor een boodschap bracht. Veel rust was er in dezen kring niet. Er werd voortdurend gestookt door de Mohammedaansche strandbewoners. De menschen van Air-Besar leven van wat hun tuinen opbrengen er deze lagen in de bergen. Wilde varkens en de hier losgelaten herten moest men trachten buiten te houden; vandaar, dat men de voorkeur er aan gaf om in de kleine tuinhuizen daar te toeven. Van November tot Maart duurt de nootmuskaatoogst. Dan trekt men van tuin tot tuin om elkaar het oogsten te vergemakkelijken. De arbeid is er dan voor ons uit den aard der zaak zeer zwaar.

Naast Halipa was 't Poed-poede-made, die zijn invloed deed gelden om onzen kring uit te breiden. Poed-poede-made, is een man op jaren. Zijn familielegende is daar om te bewijzen, dat de grond, waarop hij woont niet den vreemden overheerschers behoort, maar hem. Zijn voorvader was 'n reus. In zijn tomèn (draagmandje) heeft hij in een klein gevlochten doosje een grooten op een snijtand gelijkenden steen. Poed-poede-made zegt, dat het een tand van dien reus is. En hij

waakt er goed voor, dat hij niet verloren gaat, want dan zou hij zijn sprekersgave verliezen. Poed-poede-made is in deze omgeving bekend als iemand, die de gave bezit om de dingen goed te zeggen. Wellicht heeft hij wel een oogenblik gedacht, dat hij door tot het Christendom over te gaan het recht op zijn geboortegrond weder terug zou kunnen winnen.

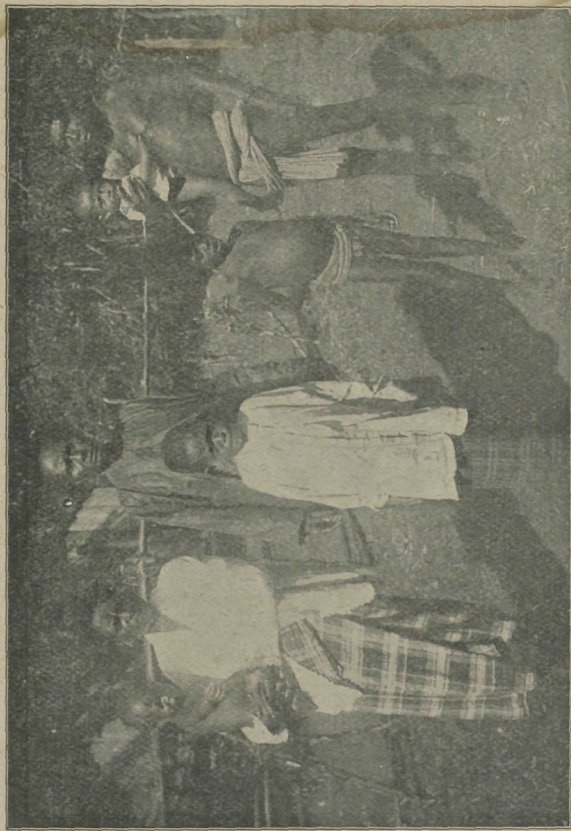
Iedere stam heeft hier zijn eigen stamhoofd. Het is den overheerschers gelukt een groot deel dier stamhoofden geheel onder hun invloed te brengen, dat wil ook zeggen: wat hun godsdienstige opvattingen betreft. De meesten, zij het dan ook voor het uiterlijke, zijn tot den Islam overgegaan. Wee hem, die anders durft en doet. Daar was 'n waarnemend hoofd van Mendopma, die zich wat nauw bij den goeroe aansloot. De intriges begonnen en men wroette zoolang, totdat men iets gevonden had en hij zijn voorloopige aanstelling kwijt was. Het doel was bereikt en de schrik kwam er in. Wij hadden goede hoop gehad, dat de lieden van Mendopma over zouden komen, maar hierna meden zij ons weer.

Daar verzezen in de nabijheid van Air-Besar nog twee dorpen. Het waren de dorpen Sakertemin en Brongediek. Zij werden op hoog bevel gebouwd. Tientallen malen bezochten de goeroe en ik deze dorpen. Als wij er kwamen, vonden wij de meeste keeren niemand. Ach, het volk van Kapauer heeft zijn bergen zoo innig lief. Daar viert men zijn feesten voor de afgestorvenen. Daar ligt zijn verleden. Hij leeft bij het verleden en aan de toekomst denkt hij niet. Hoe dikwijls heb ik er hen al op gewezen, dat wij bij ziekte en ontstentenis niet dat voor ze kunnen zijn, wat wij voor ze zouden kunnen zijn als zij wat méer bij elkaar woonden. Hun land is ongastvrij en zoo moeilijk begaanbaar. De boschpaden zijn de eenige verkeerswegen en soms is 't pad een bedding van 'n rivier of 'n onmogelijk pad over rotsen en steenen.

Weer was ik eens op Sakertemin. Het dorp was zoo goed

als leeg. Achter het dorp trof ik in een vervallen hut een oude vrouw met twee kleine albino's. In een zijkamertje ontdekte ik een man, die daar lag met een groote verwaarloosde voetwond. Bij goede en lange verpleging zou het waarschijnlijk nog wel tereecht komen. Hier was hij echter niet te verplegen. Ik nam hem mede naar huis, waar hij na negen weken verpleegd te zijn, geheel hersteld ontslagen werd. Dankbaar ging hij huiswaarts.

Uit ditzelfde dorp hebben wij een kleinen blinden jongen in huis. Langs dezen weg willen wij trachten om den tegenstand te overwinnen. Meermalen is het al voorgekomen, dat men ons om raad kwam vragen. Ik denk hier aan 'n jongeling, Amber genaamd. Vroeger was hij eenigen tijd in huis bij Zendeling van Muylwijk. Later woonde hij bij anderen in, het laatst bij een Chineesche familie, die handelsinvloed wilde verkrijgen onder zijn stamgenooten. Om hem geheel en al onder de macht te krijgen, trachtte men hem uit te huwelijken aan 'n Javaansch meisje. Toen zijn familie bemerkte, dat hij daardoor geheel van hen zou vervreemden, ontstond er moeite. De Chinees wilde de reeds betaalde bruidschat verduisteren en dit was hun te erg. Toen kwam men mij om raad vragen. Waar het niet alleen den handelsinvloed gold, maar het er ook om ging den jongen aan onzen invloed te onttrekken, gaven wij hem raad. Een paar maal was hij op onze reizen mede naar de Bentoenigolf geweest en had daar gezien, dat zijn rasgenooten onder invloed van het Christendom den menschen van deze streken ver vooruit waren. Hij verzweeg dat niet. Eens was men bezig om een kind van vier jaar uit te huwelijken in zijn dorp. Amber had gehoord, dat wij tegen de kinderhuwelijken optraden. Hij getuigde er ook tegen. Het geval wilde, dat het kind den volgenden dag koorts had. Amber schreef het toe

Halipa met eenige kinderen te Air Besar.

aan de onderhandelingen van den voorgaanden dag. Het dorpshoofd van Toeboedin, een oude afgeleefde Papoea, die dit zaakje beklonken had, begon nu tegen hem op te treden. Het was Zondagmiddag. Wij zaten een kopje thee te drinken. Daar verscheen Amber in onze binnengalerij. Hij vertelde mij het geval. Hij zei: „Orang-toea Toeboedin is naar den Radja, hij is heel boos, omdat ik gezegd heb, dat ik het den Assistent-Resident zal zeggen”. Ik zei: „ga ook naar je Radja toe.” Een paar dagen later ontmoette ik Amber. Hij vertelde mij, dat de Radja zoo boos was geweest, omdat hij zich met deze zaak had ingelaten, dat hij haast een stoel op den grond stuk had geslagen. De zaak kwam niet verder dan den Radja. Eens zat ik voor Ambers huis. „Mijnheer”, zei hij; „ziet U dat kind daar”. Het was 'n meisje van ongeveer 5 jaar. Ik zei: „ja”. „Dat heeft mijn familie gekocht voor wat eten”. Ik zei: „Vertel mij daar eens meer van”. Haar vader, zoo verhaalde Amber, was een Tydorees, die langen tijd onder ons vertoefde. Haar moeder was een Papoeasche, een slavin van Kaimana. Haar vader had honger en wilde van ons eten hebben. Maar niet alleen voor dat oogenblik, hij wilde op reis en had leeftocht noodig. Wij zeiden: „maar je hebt geen geld om ons te betalen”. „Dat is waar”: zei hij, „maar lang zal het niet meer duren, of mijn vrouw zal een kind baren. Hiermede betaal ik jullie”. Het kind werd geboren en wij legden er beslag op, want haar vader had van ons eten gehad.

Op 'n avond zat ik op mijn voorgalerij, toen ik in het huis van den Radja werd geroepen, waar een vrouw binnengebracht was met een groote hoofdwond. Vlug verzamelde ik het hoognoodige verband en medicijnen om hulp te gaan bieden. De vrouw was met een kapmes een groote wond op het hoofd toegebracht. Aan den Inlandschen

rechter, die terplaatse verscheen, wees de vrouw als dader het dorpshoofd van Taname aan. De Radja, die van het geheele geval niets gezien had, beweerde, dat die vrouw geen waarheid sprak en dat men moest wachten met het onderzoek tót den volgenden morgen; dan zouden de getuigen er zijn. Ik ben niet bij dat onderzoek geweest, maar dit weet ik wel, dat er een ander voor gestraft is. De rechtbank is hier vaak een draaibank. De vreemde overheerschers brengen de zaken voor en de ambtenaar (geheel ter goeder trouw) beslecht de zaken zooals zij ze voordragen. Wie het meeste „zorg” betaalt, ziet de zaken zóó beslecht als hij ze graag beslecht heeft. Dat woordje „zorg” dient eenige nadere verklaring. In het Moluksch-Maleisch gebruikt men heel veel Nederlandsche woorden. Voor de moeite, die de Radja's zich getroosten om de adatszaken van hun onderdanen te beslechten, doet men ze handreiking en deze handreiking noemt men zorg. Wanneer, en dat komt nogal veel voor, 'n Papoea gezondigd heeft tegen het zevende gebod, dan zegt de Radja, dat men zijn vrouw er tevens door maloe (beschaamd) gemaakt heeft. Een ieder weet, dat door de vrouw van den Radja f 25.— te geven, zij niet maloe meer is. De Radja's worden in allerlei adatszaken door het volk geraadpleegd, en er zijn maar weinig zaakjes, die den Radja geen voordeel opleveren.

Uit het gebied van Radja Ati-Ati hebben wij 'n tweetal jongens in huis. Door deze jongens kregen wij voeling met de Westelijk van Fak-Fak wonende stammen. Onlangs hoorden wij, dat de menschen uit het dorp Skroe door hun hoofden waren aangezegd, dat zij ons huis niet meer mochten betreden.

Voortdurend zijn wij in deze streken omgeven door een groot aantal lieden, die trachten ons werk onmogelijk te maken.

In de nabijheid van Kokas was het Zendeling J. van Muylwijk in 1913 gelukt een school te openen op Keminekra. Maar ook hier had het werk geen kracht om staande te blijven. Wie iets van de politieke toestanden in dat gebied afweet, vindt het begrijpelijk. Hierboven vermeldde ik reeds, dat er in Onin 7 Radja's zijn, de achtste liet ik buiten bespreking. In 1913 waren er echter 8. Deze achtste was Radja Piek-Piek. Door het optreden van ons Nederlandsch Bestuur kwam er ook een eind aan het onderling oorlogvoeren van deze Radja's, maar tot op dezen huidigen dag bestaat er nog groote naijver onder elkaar. Kort voor het optreden van ons Bestuur hadden de Radja's van het Zuiden oorlog met Radja Roembati. Radja Ati-Ati riep de hulp in van Kauwat, het hoofd van Piek-Piek en beloofde hem tot Radja van Piek-Piek te zullen aanstellen. Dit geschiedde. Waar nu alle Radja's hun aanstelling van den Sultan van Tydore hadden, was hij nooit veel in tel. Het Nederlandsch Bestuur werkte door de Radja's. Kauwat ontging dit niet. Zou hij zijn macht niet wat uit kunnen breiden? Zoo dacht hij. De Bestuursambtenaren zouden het allicht gaarne zien, als hij 'n school vroeg en tot het Christendom overging. Zijn directe omgeving wist hij over te halen, maar de massa bleef nog van verre. De goeroe, die er geplaatst was, wist niets van deze verhoudingen af, liet zich door Kauwat inlichten en begon met requesten te schrijven, om den minder in tel zijnden Radja te helpen. De Ambtenaren gingen er niet op in, Kauwat was teleurgesteld en ons werk, zoo hoopvol begonnen, viel in elkaar.

In September 1914 probeerde men Kokas af te loopen. De lieden van Keminekra hielpen een handje mede. Toen was ons werk heelemaal er niet meer te handhaven. Kauwat werd voor eenigen tijd verbannen.

Wanneer ik uit de Bentoenigolf kwam, deed ik meermalen Kokas aan, en vertoefde er soms eenige dagen. Af en toe vroeg men mij, waarom ik toch geen school opende op Kokas? Veel antwoord gaf ik doorgaans niet op zoo'n vraag, want ik wilde mijn tijd afwachten. Toen ik erden tijd voor vond, ging ik met de verschillende menschen eens praten. De school moest ook opengesteld worden voor kinderen van de handelaren. Chineezzen en Arabieren, Bandaneezen en Amboneezen beloofden mij hun kinderen te zullen zenden. Op Kokas wonen twee Radja's. Radja Sekar en Radja Wartoea. De laatste is kind van het land. Hij is 'n echt gemoedelijk man. Zijn kinderen zouden ter school komen, en, zei hij, „als mijn kinderen komen, dan komen ook die van mijn onderdanen”. Juist om hen was het mij te doen. Radja Sekar verzette zich met hand en tand tegen de school. Zelf had hij geen kinderen, maar dat de Papoea's, zijn onderdanen, pienterder zouden worden, vond hij niet noodig. Onder de leuze „ik wil geen school van den Pandita” begon hij te intrigeeren. Tien van zijn onderdanen stoorden zich niet aan zijn praat. Toen riep hij de kinderen aan en zei, „de Zendeling zal je slaan”. Een kleine jongen kwam naar mij toe en zei, „ik wil wel naar school, maar de Radja zegt, dat het niet mag”. Een ander zei, „gij zult ons slaan, zegt de Radja”. Zelf ben ik toen nog eens met dezen Radja gaan praten. Natuurlijk had hij niets gezegd, maar het bleef zooals het was, de kinderen kwamen niet in school. Het doel van deze school is om aan de bergbewoners te laten zien wat een school is. Trachten willen wij om langs dezen weg vat op hen te krijgen. De vreemde overheersching blijft echter een sta-in-den-weg om het volk te naderen. Het is in alle opzichten een worstelen om ingang te krijgen.

Het schiereiland heb ik in vele richtingen doorkruist en in de volgende bladzijden wil ik U vertellen, wat ik op mijn rondwandelingen zag.

Omwandelingen in 't bergland.

Natuurmenschen, die achtgeven op vogelgeschrei en natuurveranderingen, lezen daaruit dingen, van welke wij Westerlingen geen flauwe notie hebben. Er is niets of de natuurmensch zoekt er verklaring voor. Daar komt een blanke zijn kampong, zijn bergen binnen en hij gist zijn doel. Zonder doel doet hij niets, dus die blanke ook niet. Regent het, welnu dan zal het zoo'n vaart niet loopen, dan komt hij met een koel hart (niets kwaads in den zin hebbend). Maar o, wee als de zon fel schijnt, wees dan op je hoede, want wellicht zal hij spoedig driftig zijn.

Het was regenweer, toen wij op Air-Besar kwamen, waar wij ons voor eenigen tijd kwamen vestigen. Wanneer er dien morgen natuurlezers in de kampong zijn geweest, heeft men onze komst zonder zorg aangezien. Wij hadden tegenover de goeroewoning een Papoeawoning gehoord. 's Morgens gingen de menschen naar hun tuin en naar 's landswijs brachten zij ons 's avonds iets present van wat hij opleverde. Dan kregen zij tegenpresenten en lang duurde het niet of er ontstond een band tusschen ons. 's Avonds kwam men op de voorgalerij 'n gezellig praatje maken. Allerlei werd dan gevraagd en 't liefst had men, dat men dan vertelde van Nederland. Dan waagden wij te wijzen op wat hun nog ontbrak, spraken over wat ons er toe bracht zoover van ons vaderland, ver van familie en vrienden bij hen te komen wonen. Als men dan op veel droefs in hun wereldje wees, dan was

't altijd weer: „ja mijnheer, gij hebt gelijk, maar wij zijn dom”. Neen, de Papoea van Kapauer voelt absoluut de geestelijke armoede niet, waarin hij verkeert. Hij slaapt nog immer zijn doodenslaap en hier kan hij alleen door het Evangelie uit wakker geschud worden. Word niet boos om dien altijd toestemmenden ja-broer.

Ga met mij de bergen in. Zie hem op 't smalle boschpad, langs steile hellingen, over zwiepende bruggetjes marcheeren. Sla hem gade in zijn natuur. Zie hoe hij met forschen slag een woudreus nedervelt of hoe hij den strijd aanbindt met 'n banjerende rivier. Nuis hij in zijn element. Wat 'n prachtfiguur. Geen foto is in staat het weer te geven. Zoo'n beeld moest men kunnen boetseeren. Daar is geen spier aan zijn welgevormd lichaam of hij is in actie. Eens nam ik ook zoo'n kapmes in de handen en liet 't een paar maal op 'n dikken stam vallen. Daar stond een jonge man bij. Heel gemoedelijk zei hij: „dat doet U nu net eender als een klein kind”. O, ik denk, dat die natuurmenschen, als zij met ons door hun bergen gaan, ons vaak zoo beschouwen.

In het huis naast 't onze, waar Orang-toea Tasoe woont, kwam dagelijks veel bezoek. Hier is de Papoesche bioscoop, waar allerlei Papoesche adatsfilms dagelijks afgedraaid worden. Zoo'n dorpshoofd moet altijd maar klaar staan om de adatszaken uit te zoeken en zoo mogelijk te beslechten. Vandaag geldt het een huwelijksaangelegenheid, waarvan de bruidschat veel bespreking vereischt, morgen is het 'n erfzaak en overmorgen gaat het over 'n nootmuskaattuin, waar A of B terecht of ten onrechte twist over heeft met zijn familie. Die huizen der familiehoofden zijn de middelpunten van het Papoesche leven. Aan toeschouwers ontbreekt het bij het uitzoeken dier zaken nooit. Oud en jong zit er bij, 't zij het een oorbare of 'n onoorbare zaak

geldt. Opvoedend werken deze rechtzittingen niet. De kinderen weten, hoe de ouden leven en zijn vroeg wijs en leven reeds vroeg een zedeloos leven.

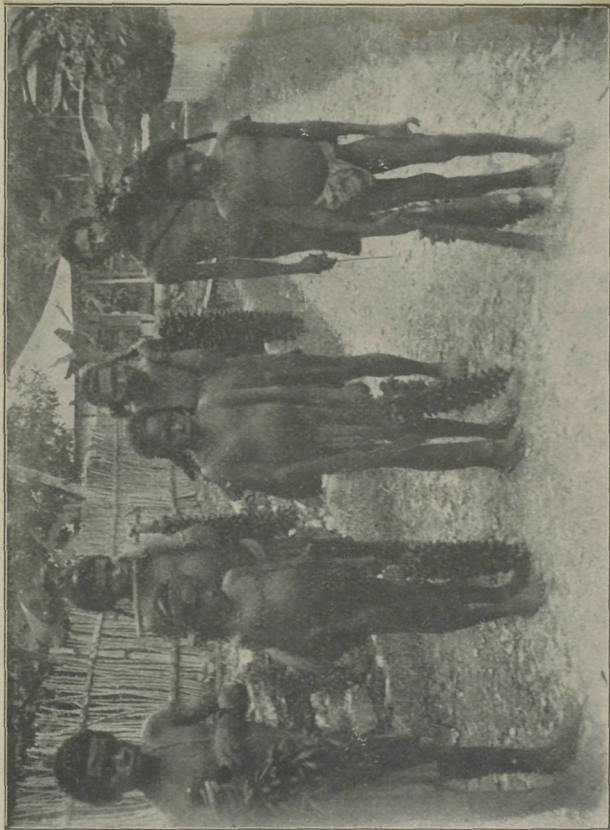
Orang-toea Tasoe was ziek en was naar Sekar gereisd om zich door 'n tongtongker (toovenaar) te laten behandelen. Nimba was door hem tot plaatsvervanger benoemd. Nimba is rap van tong. Maar èèn ding heeft hij tegen. Hij is geboren uit slaven-ouders. En welke vrije Papoea luistert nu naar 'n slaaf. O, die twee standen, van vrijen en slaven zijn in de gedachtenwereld van 'n Papoea zoo scherp gescheiden. De vrije voelt zich ver boven den slaaf uit. In het dagelijksch leven merkt men het minder. Een vrije mag wel een slavine huwen, maar een slaaf nooit een vrije. Huwt een slaaf met een slavine dan zijn z'n kinderen het eigendom van den stam, die hem kocht. Zijn kleinkinderen worden echter nog half slaaf gerekend en diens kinderen zijn vrij. De kinderen geboren uit een huwelijk van vrije en slavine worden als vrijen gerekend. Sterft een slavinehouder kinderloos, dan erven zijn slaven een derde deel van zijn bezit. Eens hoorde ik een woordentwist tusschen den Orang-toea Toeboedin en Nimba. De eerste schold Nimba met verachting in zijn stem uit voor „slavenkind”. De vrije noemt zich weleens in tegenstelling met de anak-boeda oftewel „slavenkind”, anak-Radja „Koningskind”. Ieder vrije Kapauer hield vroeger zijn slaven. Hij had ze noodig bij het aanleggen van zijn tuinen en het onderhoud van zijn nootmuskaat-boomgaarden. In den oogsttijd mochten de slaven den afval ophalen, wat ze met de vrouwen moesten deelen. Al wat geplukt werd, was voor den meester.

Hierboven vertelde ik reeds, dat Nimba als plaatsvervanger optrad voor Orang-toea Tasoe. Dit was zeer tegen den zin van Orang-toea Tobeodin. Laatstgenoemde was

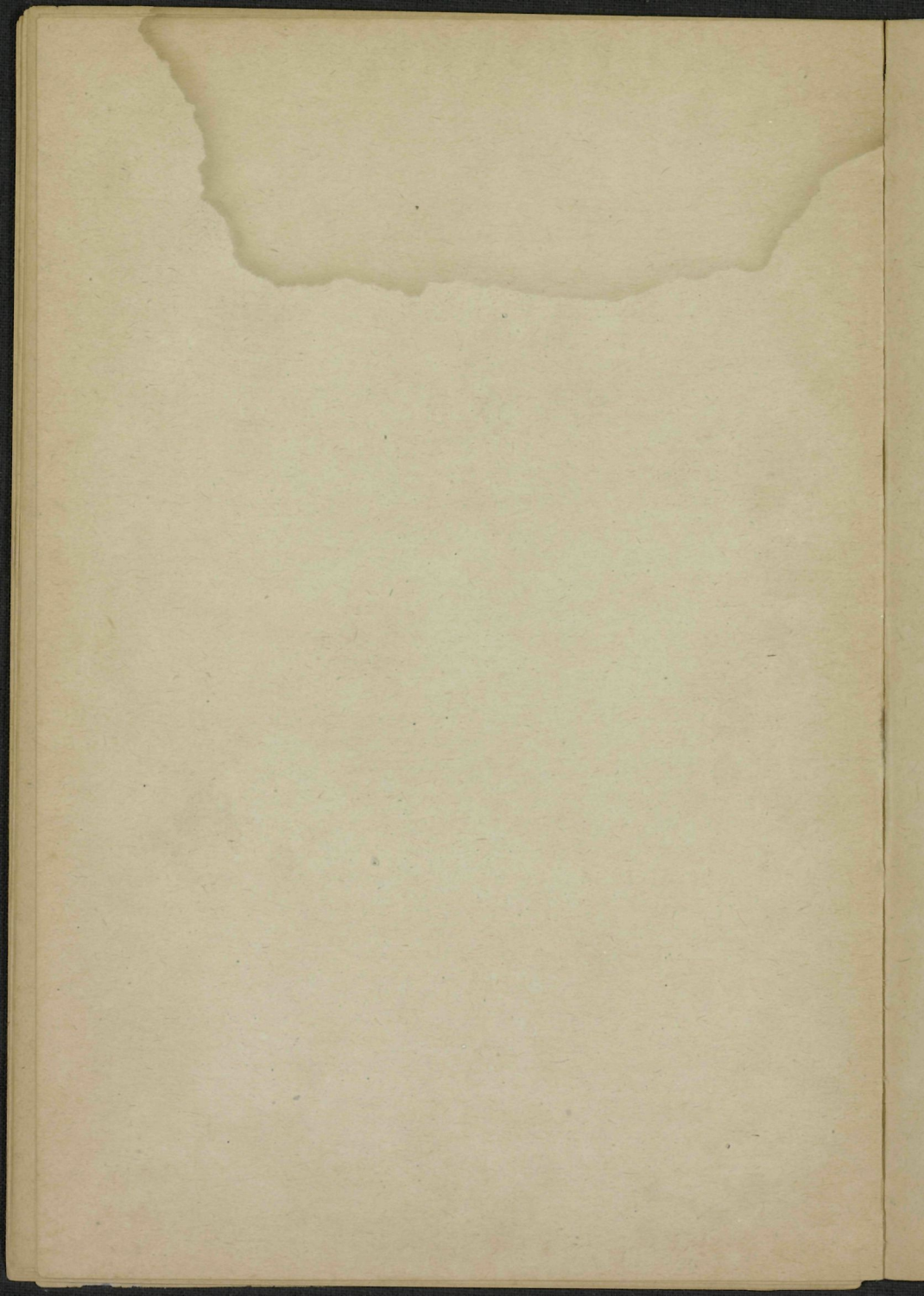
nog niet vergeten, dat Nimba voor ongeveer 13 jaar geleden iets uitgehaald had, waar volgens de adat boete voor betaald moest worden. En nu had hij volgens Orang-toea Toboedin niet genoeg betaald, een echte Papoesche perkara, die niet verjaren kan. Nu vond men het geschiktste moment en ieder, die er maar belang in stelde, werd uitgenoodigd om te komen luisteren als de beide heeren er over zouden praten. In een wijden kring zaten jongens en meisjes, mannen en vrouwen te luisteren of het iets nieuws voor ze was, Uren lang werd er over gepraat en Nimba won het. Hij kon aantoonen, dat een zuster van zijn moeder er bij was geweest, toen het betaald was. Twintig goudstukken had hij betaald en daarmee was aan de adat voldaan.

Een paar dagen later stroomde het huis weer vol. Nu gold het een erfzaak. Daar een meisje door bruidschat het eigendom van een anderen stam wordt, mag zij niet erven. Sterven haar ouders, wanneer zij nog zeer jong is, dan laat men haar vaak met een neefje huwen (endogamie) opdat de erfenis niet in handen van een anderen stam komt. Soms komt het voor, dat iemand een neefje ter opvoeding in huis neemt en hem geheel als zijn eigen kind erkent. Zoo'n kind wordt dan de erfgenaam. Dat er voortdurend aanleiding is om op dit terrein perkara's te zoeken en te vinden, behoeft, zeker geen betoog.

Met Rai, een slaaf van Mendopma, zou ik een paar tochtjes de bergen in doen. Het was 'n heerlijke morgen, toen wij voort 't eerst op marsch gingen. Zacht wiegden de kruinen der woudreuzen boven ons en daarboven welfde zich 't heldere blauwe firmament, hier en daar met reine witte schapenwolkjes bedekt. De zon goot een zee van licht en warmte uit over 't eeuwige groen. Voor ons uit liepen een paar speelsche knapen, die zich bij ons gezelschap

Poed Poedemede met eenige mannen en jongens uit 't bergland.

hadden aangesloten. Stoeiend en joelend loopen zij voor ons uit, geen rekening houdende met allerlei terreinmoeilijkheden, die mij langzaam vooruit doen komen. Aan 't huis van Surbanmade gekomen, informeerden wij of hij al naar den tuin is. Hij is reeds vertrokken. Wij moeten door de rivier. Uitkijken is de boodschap. Hier gaat het over een glibberigen steen, daar over een Papoesch bruggetje. Dat adjectief „Papoesch” zegt, dat men hier heusch geen bordje neer behoeft te hangen „verboden toegang voor voertuigen”. Die bruggetjes zwiepen. dat je je hart vast houdt. De jeugd holt er mij op vooruit en gaat heel genoegelijk aan de overzijde zitten kijken hoe ik er over heen zal komen. Zij wisselen blikken van verstandhouding en giechelen het uit als ik een eenigzins kromme houding aan neem. Nu gaat het bergopwaarts. Bij het tuinhuis van Poed-poede-made zetten wij ons wat neer. Er is visite. Orang-toea-Kanantar is ons al vooruit gegaan. Hè, zeg ik, waarom heb je niet op mij gewacht, Je wilde zeker niet met mij over die mooie bergpaadjes. Je was zeker bang, dat je me dragen moest. Die opmerking slaat in. Allen proesten het uit van 't lachen. Als wij wat op ons gemak zijn, zeg ik. „Wel Poed-Poede-Made, wat kom jij tegenwoordig slecht ter kerk.” Eerst zwijgt hij, doet dan een paar halen aan zijn strootje, kijkt den anderen kant uit en zegt, dat hij al zoo oud is. Dit geeft mij op te merken, dat bij onzen God de ouderdom geen beletsel is om tot Hem te komen. Wij praten nog wat door en noodigen hem uit om toch wat geregelder ter kerk te komen.

Aan den tuin van Poed-poede-made grenst die van Dauwini. Dauwini is met zijn twee vrouwen in den tuin. In zijn schamele tainhut gaan wij hem een bezoek brengen. Op eenige stokken hangt een afdakje, dat ternauwernood

bescherming biedt tegen de felle zonnestralen en den regen, die soms zoo overvloedig kan vallen tusschen deze bergen. Bij 't vuurtje ligt een schurftige hond te slapen en aan een afdakje bengelen een paar bonte loeri's, het uitschaterend van pret. Vlug ging Dauwini's vrouw wat suikerriet voor ons halen. Nadat wij gesproken hadden over vanwaar wij kwamen en waar wij henen zouden gaan, vroeg Dauwini over hoeveel dagen het Zondag was. Zaterdag kwam hij naar omlaag, maar toen de Zondag weder voorbij was, ging hij naar zijn tuin in de bergen, waar zijn dagelijksch voedsel maar voor het halen was.

Een paar weken later hoorde ik, dat Dauwini ziek was. Een zware longontsteking had hem op zijn leger geworpen. De goeroe zond ik naar boven met medicijn en de boodschap, dat men probeeren moest hem omlaag te brengen en dat ik probeeren zou om hem te helpen. De goeroe vond zijn tuinhuis leeg. Gevlucht waren zij allen van deze plaats, waar een atitigi soeangi, (booze geest) hem getroffen had. Zoo 'n soeangi wordt voorgesteld als 'n geest met witté huidskleur, met een oog, dat midden in zijn voorhoofd staat. Aan iedere hand heeft hij zes vingers. Aan de rechter-hand is de wijsvinger voorzien van een geweldig langen scherpen nagel, waar hij zijn slachtoffers mede steekt.

Daarboven in de bergen is Dauwini, als zoovelen, nog betrekkelijk jong gestorven. Bevreemd voor booze machten, zoekend een plaats, waar ze buiten het bereik van ieder zijn, die ze helpen wil.

Van Dauwini's tuinhuis zagen wij heel in de verte tegen de tegenovergestelde berghelling vuur branden. Daar zouden wij heen gaan. Na veel dalen en klimmen kwamen wij er aan. Men was een nieuwen tuin aan 't branden en den raad, dien men ons gegeven had, toen wij Poed-poede-made's tuin verlieten, namen wij gaarne ter harte, om vooral niet onder

langs den tuin binnen te treden, daar wij dan gevaar zouden loopen om door vallende boomen getroffen te worden.

Het is juist het schaftuur als wij er aankomen. In een koeli (grootte ronde ijzeren pan) zitten de vrouwen sagoe te bakken. Op mijn vraag of zij die sagoe zelf geklopt hebben, krijg ik ten antwoord: „neen, die hebben wij van de Cerammers gekocht.” Nu moet gij weten, dat er in deze bergen heel weinig sagoe is, maar wat er is, wordt door de Stammen van het strand geklopt en den bergbewoners verkocht. Sommige stammen zijn er haast niet toe te krijgen om zelf sagoe te kloppen, want hun overlevering zegt, dat zij zullen sterven als zij een woord zeggen, wanneer ze aan 't sagoekloppen zijn. Ik vermoed zoo, dat de strandbewoners hun dat vaak voorhouden en aandikken met allerlei gefantaseerde verhalen erbij om zelf er het profijt van te trekken.

Er zit een heel gezelschap in deze tuinhut. In het midden is over de geheele lengte een voet diepe geul, waarin een aschlaag ligt. Hier poft men de aardvruchten in. Boven in de hut ligt op een rek een groot aantal kratjes, waarin pinang zit, die daar ligt te droogen. Af en toe trekt zoo'n gezelschap naar de passers (markten), die men iedere vijf dagen op Passerpendik en Passer Pandjang pleegt te houden. Daar ruilt men de pinang en sirih in voor visch en schelpdieren.

De eigenaar van den tuin sluit zich bij ons gezelschap aan. Als wij door den tuin wandelen, merk ik op, dat alles er frisch bij staat. Ja, antwoordt hij met 'n zucht, maar wie zal zeggen, of wij er zelf iets van eten zullen. Het bosch is vol van wilde varkens, en eten zij het niet, dan doet de zon het vaak, m. a. w. als de regen uitblijft. Dit geeft aanleiding tot een paar opmerkingen. Al pratende gaan wij verder en komen in een nootmuskaatboomgaard. De boomen hangen vol met ovaal gele vruchten. Nog drie

maanden en dan zal er geogst worden. Dan zullen de bolsters openspringen en helroode foeli zal zich vertoonen. Dan zal men geburen roepen en vroolijke oogstliederen zingen en joedelend zal men de kabari tot boven aan toe gevuld met den band om het hoofd naar omlaag dragen en van den handelaar goeden prijs bedingen. Als ik hem zoo het beeld van de toekomst schilder, zegt hij heel somber: dat dachten wij den vorigen oogsttijd ook, maar de ziekte wierp ons neder en onze oogst ging verloren.

Mijn vriend schijnt in 'n bijzonder zwaarmoedige stemming te zijn. Wij spreken over het onbestendige hier beneden nog wat verder. Ik vraag hem of hij nooit ter kerk komt. Het is zoo lastig, zegt hij, en dan: Heiden is goed, Mohammedaan is goed en Christen zijn is ook goed.

Spelenderwijs heb ik een groot aantal jongens mede de bergen uitgebracht. Terwijl ik mij wat ga verfrisschen, dartelt de jeugd daarbuiten rond. Insteede van eens mee te gaan dartelen, heeft de goeroe ze in het goeroehuis geroepen en staat te midden van hen met een Maleisch leesboek, hun het nut uit te leggen van het onderwijs. Arme jeugd. Arme goeroe, die niets begrijpt van hoe hier opgetreden moet worden. Poed-poede-made en Mandoermade zijn eveneens naar beneden gekomen. Als de kleine Mandoer (Mandoermade beteekent Vader van Mandoer) naar 'n boek grijpt, roept Mandoermade „keia, keia hōwode. Laat af, doe het niet, wij gaan”. Mandoermade is zonder lezen en schrijven oud geworden en de kleine Mandoer heeft met al die Westersche wijsheid ook niets te maken. Mijn dartel clubje stuift uiteen. Als de avond valt, komt Surbanmade een praatje maken. Hij brengt aardvruchten en krijgt als tegengeschenk zout en tabak. Lang duurt het niet of het gezelschap groeit aan. Oud en jong maakt het zich gemakkelijk. De gramafoon wordt voor den dag

gehaald en laat een vroolijk deuntje hooren. Een plaat, waar menschenstemmen afgewisseld worden met hanengekraai, vinden ze het mooist. Een oud vrouwtje staat van verre te luisteren. Wij roepen haar: „nò kò kot meniek nòndp. Moeder wees niet bang”. Dit doet haar besluiten wat naderbij te komen. Daar kraait de haan. Beide handen slaat ze in de lucht, trekt een verschrikt gelaat en roept: „tondi towède, kòkòk towède. (Er zit een mensch in, er zit een haan in’). Een kleine smiek van ’n jongen maakt een paar leuke opmerkingen, die het geheele gezelschap vermaken.

Op ’n anderen dag zouden wij nog een tocht in andere richting gaan ondernemen. Achter ’t lange huis gingen wij de rimboe in. Dat woordje rimboe wordt vertaald met oerbosch, maar voor mijn gevoel is het er maar slecht mede weergegeven. Wij gaan de rimboe in, wij weten, dat we onze rolschaatsen wel thuis kunnen laten, al zullen wij genoeg rollen. De strijd met boomwortels, omgevallen boomen, gedoornde lianen, die af en toe den weg versperren, gladde, glibberige steenen, waar men ieder oogenblik op dreigt uit te glijden, begint weer. Ons doel is weer in de tuinhuzen op bezoek te gaan en ’n poging aan te wenden de menschen in de Evangelisatiebijeenkomst uit te noodigen. Na een half uur geloopt te hebben passeeren wij een plaats, waar Hanggoer, een jongeman van Air-Besar, bezig is zijn boschhut te dekken. He, vriend, zeg ik, ik dacht, dat je vandaag een brief voor mij naar Fak-Fak zou brengen. „Jóóó”, antwoordt hij; „misschien morgen”. Ach tijd kost op Papoea geen geld. Wij zeggen daar dan maar niet veel van en loopen door. Nu komen wij op den tuin van Ensjoe. Zijn zoontie Seberdina heeft vroeger de school bezocht. In een krot, dat nog niet eens den naam van tuinhut mag hebben, houdt hij met zijn jeugdige vrouw

verblijf. „Ik dacht dat de patrouille kwam”, zegt hij eenigzins schuchter. Dat kon je beter weten, zeg ik; ik loop toch nimmer met Politie. Neen, zegt hij, geen acht slaande op mijn antwoord. Ik heb toch geen huis, ik woon maar in den tuin. Dit gezegde sloeg op 't afbreken van huizen, dat een paar maal geschied was onder politietoezicht om de menschen te dwingen beneden te komen wonen. In 't schamele verblijf springt de kleine Bah-Bahma (vuurvlieg) rond. Een alleraardigste jongen van ongeveer 7 jaar. Ensjoe is eerst niet erg spraakzaam. Liever had hij, dat wij hem in de bergen maar met rust lieten. Ensjoe is voor de derde maal gehuwd. Zijn eerste vrouw stierf aan de gevolgen van een verbloeding, ontstaan door verwonding aan een scherp stuk bamboe. Zijn tweede vrouw werd het slachtoffer van koorts. En nu is hij onlangs weder met een meisje van Werba gehuwd. Men moet de plaats zien, waar deze menschen verblijven en dan kan men het zoo begrijpen, dat zij geheel onbeschermt leven tegen het grillig klimaat, en er vaak de dupe van worden. De vrouwen zijn ware werkezels. Zij bewerken den tuin, zij pikelen het eten, dat iederen dag gebruikt wordt, huiswaarts, terwijl manlief, zich zoo echt „de heer der schepping” gevoelt en vaak met leege handen achter haar aankomt, het eene strootje na het andere rookend.

Na een praatje gemaakt te hebben gaan wij verder. Aan de vrienden, die mij begeleiden, heb ik den naam van de pandanusplant gevraagd, waar ik een paar maal onzacht aan ben blijven hangen (de pandanusplant heeft zeer scherpergerande bladeren). Dit heeft hen op de idee gebracht mij alle namen van planten, die zij kennen, op te noemen, maar dan moet ik den Hollandschen naam er van zeggen. Als ik een paar maal zeg, die plant hebben wij in Nederland niet, kijken ze elkaar aan met 'n blik alsof ze willen

zeggen: „niks gedaan daar, ze hebben niet eens wat wij hier hebben”. Door een tuin, vol geplant met pinang, aardvruchten, suikerriet en papaja komen wij bij 'n klein huisje, waarin een oud echtpaar verblijft. Deze oudjes voelen zich hier recht op hun gemak. Hier, waar de boeroeng-siang (spoorboek, een groote zwarte vogel) in lang gerekte klanken nog vóór het hanengekraai den komenden morgen begroet, en waar van den vroegen morgen tot den laten avond de Paradijsvogel zijn aanwezigheid aankondigt en waar legioenen insecten de lucht met de zonderlingste geluiden vervullen, daar voelen zij zich thuis. Hier zijn ze geboren, oud geworden en willen ze sterven. Daar beneden in het dorp, waar de dorpschouwen op hoog bevel toe moeten zien of er geen onkruid op den weg groeit en waar dagelijks de handelaren hen herinneren aan hun schulden, neen, daar willen zij niet wonen. Wat wonen zij hier mooi. Boven op 'n bergtop met een riant uitzicht op de Fak-Fakbaai. De natuurmensch redeneert niet over natuurschoon, maar het komt mij voor, dat hij er wel gevoel voor heeft.

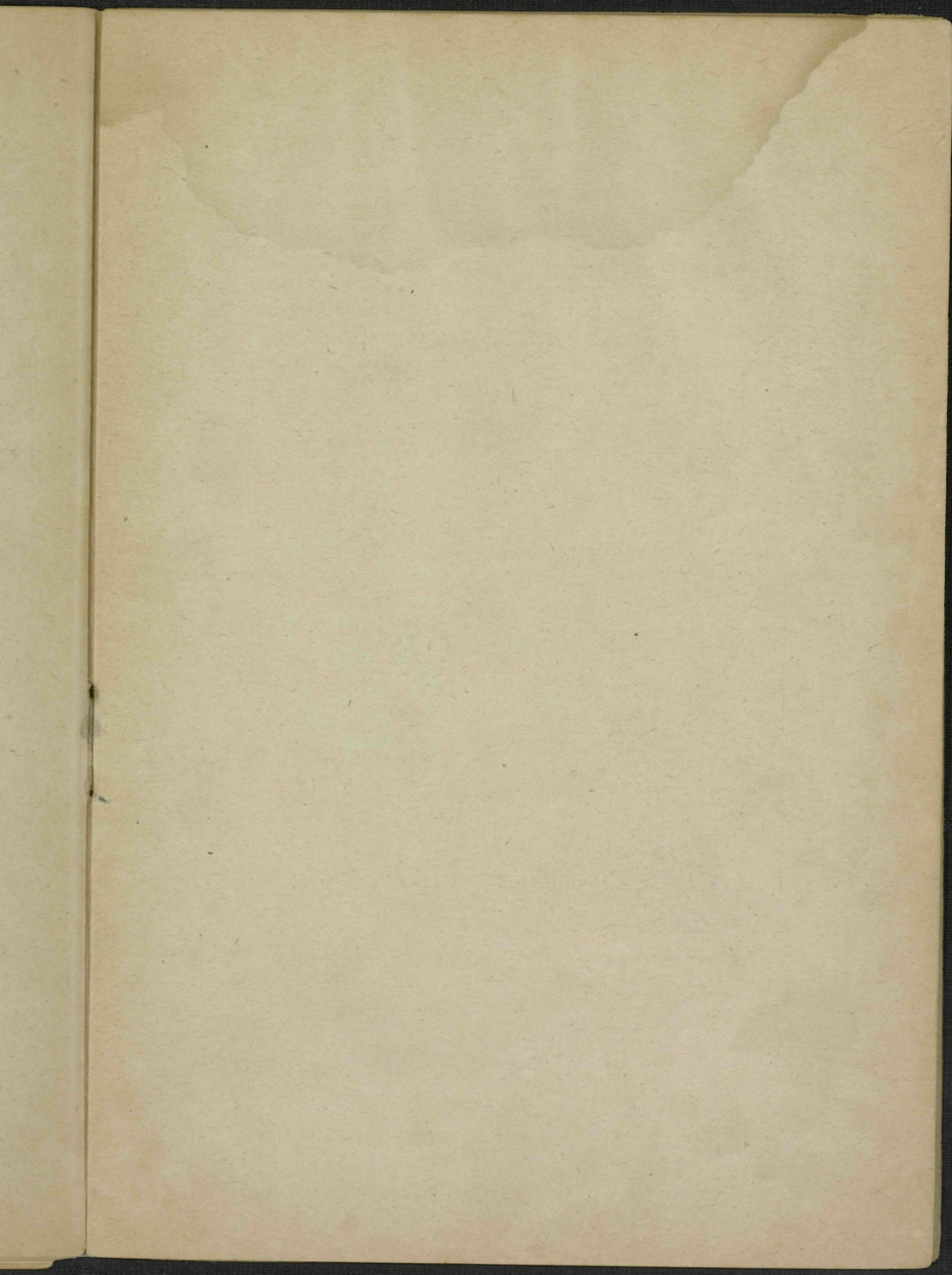
Een jonge klapper en een lekkere rijpe papaja laten zich goed smaken. Onze weg leidt nog steeds bergopwaarts. Evenals gisteren is Rai weder in mijn gezelschap. Rai is herkomstig uit de Beraustreek, waar hij als kind geroofd is. Zijn meester is kinderloos gestorven en nu is hij bezitter geworden van een nootmuskaatboomgaard. Hij bezoekt trouw de godsdienstoefening. Waarschijnlijk voelt hij het, dat daar noch slaaf, noch vrije meer is, maar allen gelijk zijn.

Als wij naar Sakertemin afdalen, passeeren wij zijn tuin. In de schaduw der nootmuskaatboomen staat het wieria hengi, 't nootmuskaathuisje. Het is een drie Meter lang en twee en een half Meter breed huisje, dat op palen ander

halve Meter boven den grond staat. In den oogsttijd wordt hier eerst al de nootmuskaat verzameld, dan viert men het oogstfeest, en daarna mag men de opbrengst pas den handelaren leveren.

Die oogsttijd brengt veel drukte met zich. In dezen tijd moet men door de tuinen komen! Van verre hoort men vroolijke oogstliedjes zingen. De mannen en de jongens bewegen zich zeer gemakkelijk door de boomen. Met een lange bamboe, waar aan het eind een weerhaak bevestigd is, plukken zij noot voor noot. De vrouwen garen ze in groote tómens (tasschen, gevlochten van pandanusbladeren.) Bij het wieria hengi wordt de noot ontbolsterd en met 'n scherp mesje de foelie er van gescheiden. De noten worden nu op den vloer van het huisje gelegd, waar men een vuurtje onder brandt om ze te drogen. Als de laatste boom geplukt is, viert men feest. Bij den tifaslag danst en zingt men van den avond tot den morgen. Eten wordt den voorouders geofferd. De muizen en mieren worden niet vergeten, anders zouden zij immers de volgende oogst niet meer tevreden zijn met den afval. Is aan al de formaliteiten voldaan, dan worden de kabari's (draagnetten) gevuld. Dan verzamelt men gongs, kanonnen, mas-Papoea etc. En na den oogsttijd gaat men, waar men geroepen wordt om te feesten. Dan brengt men zijn verkregen schatten naar anderen, sluit huwelijken en houdt voor familie en vrienden doodenfeesten.

In Rai's tuin ontdekte ik een steenhoop, die door menschen handen opgezet moest zijn. Ze zal ongeveer 75 cM breed en 80 cM hoog geweest zijn. Wat is dat? vroeg ik. Dat is een wartenteng, antwoordde men. Nu wist ik nog niet veel en ging het eens van nabij bekijken. Op een tweektal borden lag een tweektal schedels. Het was een plaats, waar men na een doodenfeest de schedels der afgestorvenen had

Dauwini met zijn twee vrouwen.

gebracht, toen men hun geesten naar de hoemoer verhuisde (over zoo'n doodenfeest straks meer.)

Op Sakertemin kwam juist een prauw binnen, geladen met sagoekoeken. Ze lijken wel iets op de Hollandsche lijnkoeken. Men had ze op Sekar gehaald. Volgens Rai zouden vier man aan een koek een maaltijd hebben. Er was nu meer animo om met de menschen te spreken, die de sagoe gehaald hadden en ze thans trachtten te verkoopen, dan om zich veel met ons te bemoeien. Wij bezochten nog een paar zieken en gingen toen weder naar Air-Besar ons punt van uitgang, terug.

Langs de kust!

Af en toe komt men mij roepen, wanneer er menschen ziek zijn in de huizen langs het strand. Met een kleine vlerkprauw is het dan het gemakkelijkst om aan den wal te komen en doorgaans spreek ik met hen af, dat zij mij met zoo'n vaartuig komen halen. Altijd weer geniet ik van die wondermooie koraalbanken, die als zeetuinen in kleurenpracht voor de kust liggen. Visschen in allerlei vorm, afmeting en kleur schieten er doorheen en vormen met het koraal een waar aquarium.

Eens was ik de kust op geweest, toen wij overvallen werden door een Westmoessonbui, die ons deed besluiten te gaan schuilen in 'n huis op Sakertopin. In de hanenbalken van het huis zag ik op een plank een kistje, waarin drie voorouderbeelden (tombòròp) stonden. De eene heette Patainga, de tweede Wòjòròp en de derde Nòtan. Vroeger, zoo zeiden zij, namen wij Nòtan altijd mede wanneer wij op reis gingen of gingen hongien. Hij beschermde ons op reis. Patainga en Wòjòròp hielden de wacht over hen, die

achter bleven. Ik zei, maar tegenwoordig hongien jullui toch niet meer, dus heb je aan dat drietal niet veel meer. Ja, zeiden ze, maar als wij in 'n adatszaak denken, dat gelogen is, dan brengen we den verdachten hier en dan laten wij hem hier zweren. Krijgt hij dan binnen een jaar wonden, dan weten wij, dat hij gelogen heeft. Zoo'n leugenaar moet dan aan dengene, dien hij belogen heeft schandgeld betalen. De belogene giet dan een bamboekoker met water over hem uit en daarna is de ban, die hijzelf over zich gehaald heeft, opgeheven.

Zooals ik reeds vertelde, hebben wij twee jongens van Werba in huis. Met hen zou ik een bezoek langs de kust gaan brengen aan de verschillende kampongs en dan zouden wij een paar dagen op Werba verblijven. Deze dorpen liggen alle Westelijk van Fak-Fak. Hier kwamen wij in het gebied van Radja Ati-Ati.

Radja Ati-Ati heeft in zijn jeugd den pelgrimstocht naar Mekka gedaan. Hij is meer hadji dan Radja. Gehoorzaam aan den Profeet, heeft hij zijn onderdanen niet alleen langs den weg van overreding, maar ook langs den weg van dwang tot den Islam gebracht. In de kustdorpen is het hem deels gelukt. Op het bergvolk kon hij geen vat krijgen. Nu het volk van Kiat en Werba gedwongen wordt aan de kust te komen wonen, zal men zeer zeker geen kans voorbij laten gaan om ook hen te winnen. Verblijvend is het echter, dat wij onder dit volkje heel wat vrienden tellen. Sinds eenigen tijd tracht men de jongens uit de heidensche kampongs naar Werpigan, 'n Mohammedaansche kampong te trekken, waar een Cerammer hun den Koran leert reciteeren. Ja, het voorgaand jaar heeft men een tiental jongens naar de Gorameilanden gebracht om ze te leeren mengadjiën (Koranciteeren). Merkwaardig was het, dat de kinderen teruggebracht

werden in den tijd van de nootmuskaatogst. Moeite moet toch beloond worden. En . . . die Gorammers wisten wel, dat dit de eenige tijd van het jaar is, dat men contanten aantreft. Met het opvoeden van Papoesche kinderen op Goram wordt hun invloed nog steeds versterkt. Angstig waken zij er voor, dat er niets van hun macht, die ze over den Papoea hebben, verloren gaat, en nog immer werken zij met 't wapen, dat de eeuwen door hun kracht was, leugen en bedrog. „Die Kiatters”, heb ik vaak tegen mijn vrouw gezegd, „zijn een brutaal volk. Ze loopen je huis maar in, of het 't hunne is en blijven ongevraagd je gast”.

Nu ik hun dorp bezocht, zouden zij zich van een anderen kant laten zien. Lang was ik er nog niet, toen mij op een bord een tiental pisangs aangeboden werd. Een ander bracht mij vijf aardvruchten. Nu was ik hun gast. Ga je mee naar onze familie op gindsche kaap, vroeg men mij. Natuurlijk was ik daar voor te vinden. Het was laag water en wij marcheerden over het drooggelooopen zeestrand naar het in wording zijnde nieuwe dorp. Ook hier trof ik vele vrienden aan. In een groot huis verzamelden zich een dertig mannen. Voor mij werd een kistje in het midden gezet. Op het kistje legde men een mat, die men met een minder aangenaam riekende olie insmeerde. De Papoea's zeiden, dat het lekker was en ik liet natuurlijk niet merken, dat ik er geheel anders over dacht. Kom, vertel eens wat, zei er een tegen mij. Ik vertelde hun toen van de Bentoeningolf, hoe daar velen van hun stamgenooten in dorpen waren bijeen gaan wonen en dat wij er toen een goeroe hadden gegeven en dat deze menschen hen nu ver vooruit waren. En niet alleen wat het maatschappelijke aanging, maar ook het geestelijke. Wij bespraken de mogelijkheid, dat het in hun dorp net eender kon worden. Nu zoover

waren zij nog niet, meenden ze, Eerst moest hun dorp maar eens klaar zijn. Ach, een uitvlucht is zoo gemakkelijk gevonden. Een paar van hun jongens zouden ze wel gaarne in ons huis zien, maar ik trachtte hen duidelijk te maken, dat het beter was, dat allen leerden, dan dat het tot één of twee bepaald werd. In hun dorp zijnde, kwam mij hun brutaliteit meer als een soort vrijmoedigheid voor. Of dit volk het ooit aan zal durven om een goeroe in hun dorp te vragen, ik betwijfel het. Vooral nu ze op de kust wonen en voortdurend in aanraking komen met degenen, die reeds jaren hier wonen.

Roembati.

Aan 't gebied van Radja Ati-Ati grenst dat van Roembati. Meermalen bezocht ik dit gebied. Het is het kleinste miniaturrijkje van Onin. Het dorp is ongeveer 10 zeemijlen in de Maclurgolf. In dit gebied liggen drie dorpen. Het dorp Roembati ligt in een niet onaardig baaitje. De oude glorie der Roembatiers is getaand, maar de oude trots bezitten zij nog. Tachtig procent van de bewoners zijn geen rasechte Papoea's. De meesten zijn herkomstig van Ceram of Goram of zijn van gemengd bloed. Geheel afzonderlijk wonen de „minsia Berau”, de Berausche slaven. Hooghartig worden zij door den Cerammer en Gorammer behandeld. Allen zijn tot den Islam overgegaan.

Radja Roembati, Aboe-Baker geheeten, is nog een jongeman. Door en door trotsch. Zijn trots geldt echter alleen zijn voorgeslacht, want nu beteekent Roembati niets meer. Zijn dorp ligt tegen den berg gebouwd, die in een halve maan het baaitje omgeeft. Onregelmatig liggen de huizen er tegen aangebouwd. Op het eenige vlakke stukje grond

aan den voet van den berg staat de missigit. Het is de mooiste, die ik op Nieuw-Guinea zag. Haar minaret is van niet onaardig snijwerk voorzien en verraadt Ceramschen, Tijdoreschen en Ternataanschen invloed. Aan weerszijde van 't gebouw staat een Waringinboom, die met hun sierlijke kruinen het geheel omlijsten. Het gebouw is opgetrokken uit gegalvaniseerd dakijzer en steekt niet onaardig tegen het frissche groen dier boomen af.

In Januari 1919 is op onverklaarbare wijze brand ontstaan in een dier boomen. In het holle van den nacht werd men opgeschrikt door 'n hevig geknetter. Schrik had allen bevangen, want het was 'n teken, dat onheil komen zou over het dorp. Van ouder tot kind had men altijd waargenomen, dat wanneer er een tak van één dier boomen viel, spoedig een sterfgeval in het dorp plaats had. En nu *verbrandde* één der boomen. Tot op dit huidig oogenblik heeft men de overblijfselen nog niet weggeruimd. En niet weinig verbaasd stond ik te kijken, toen ik in de luchtwortels van dien boom vier halfverkoolde korwars zag liggen. Hier in de directe omgeving van den tempel des geloofs heerschte het bijgeloof in haast nog ongeschonden vorm. Ach, het Mohammedanisme is hier in de groote Oost vaak niet anders dan een vernisje.

De Roembatiërs zijn in het bezit van groote prauwen, waar zij vrij geregeld de Maclurgolf mede oversteken om in de Berau aan de Kaisrivier sagoe te gaan halen. Die sagoe bakken zij tot koekjes en verkoopen ze met mooie winst aan 't bergvolk. Rondom de Tawar en Salakiti baai wonen ook nog wat onderdanen van den Radja van Roembati. Over de Salakitibaai is immer veel ruzie tusschen de Patipiërs en Roembatiërs. Wil men een geanimeerd gesprek, dan moet men met de Radja's over de grenswestie's gaan praten. Lang en breed, waar en onwaar wordt men dan

ingelicht. Op Salakiti levert de bevolking veel prauwen, die zij uit boomstammen hakken.

Op Roembati treft men twee hadji's aan. Vooral Hadji Boeta (de blinde Hadji) is een man van invloed. Hij is familie van den Radja, ouder dan de Radja en doordat hij blind van Mekka is teruggekeerd, omzweeft hem een aureool van heiligheid. Het leek mij dan ook, dat hij de lakens uitdeelde in het dorp, want bij alle perkara's voerde hij het woord.

De rondom de Tawarbaai wonende Papoea's zijn allen nog Heidenen. Daar leeft men nog net eender als vóór drie honderd jaar. Hebben zij sagoe gebrek, dan gaan zij naar hun vrienden aan de kust. Hebben ze gebrek aan „mas Papoea”, gongs en kanonnen, dan gaan zij naar Roembati. En moet er geld zijn, dan schiet Hadji Boeta tegen niet te weinig rente het hun wel voor. Straks als de palla (nootmuskaat) rijp is dan komen die kustbewoners hun schulden innen en dezen verkoopen de muskaat aan de handelaren.

In drie uur roeit men van Roembati naar Patipi. Patipi is op vlak terreingebouwd. In het groote huis links van den aanlegsteiger woont de Radja. Het is een oude man, waar weinig kracht van uit gaat. Voor een paar jaar geleden trof hem een groot ongeluk. Zijn zoon was met zijn vrouw en nog 8 Patipiërs naar Inawatan gegaan om een bezoek te brengen aan den Radja-Commissie. Zij werden door slecht weder overvallen en de prauw verging met man en muis. De oude man heeft daar geweldig onder geleden. Het was zijn eenige zoon, zijn oopappel. Ware de oorlog niet uitgebroken, zoo zou hij naar Mekka gegaan zijn ter bedevaart. Voordat hij de Maclurgolf overstak naar Inawatan, had hij ruzie gehad met den imam (Mohammedaansch priester). Deze kreeg nu de schuld van het ongeluk

en men is tusschen beiden moeten komen om erger te voorkomen. Het geheele dorp is tot den Islam overgegaan.

Een paar maal logeerde ik in het huis van den Radja. Dan zette hij zijn beste beentje voor. Dan mocht ik slapen in een ijzeren ledikant, dat hij vlug voor mij op liet zetten. Een ongekeerde weelde in 't Papoealand. Bij nadere beschouwing bleek het echter te zijn een kinderledikantje en 's nachts moest ik een wel wat kromme houding aannemen. Het was goed bedoeld en gaarne deed ik voor een paar nachten een stap naar 'n ver verleden terug.

Door een ouden grijzen Boeginees liet ik mij vertellen, hoe hij hier zijn weg gevonden had. Het zal een halve eeuw geleden zijn, dat ik als kleine jongen met 'n Makassaarsch schip deze baai binnenvoer. Mailstoomers deden dit land nog niet aan. Wij haalden en brachten hier allerlei koopwaren met onze schepen, die wel 1000 pikols konden laden. Wanneer in October de Oostenwind begon te tanen, zeilden wij hierheen en keerden na de nootmuskaatoogst in Maart weder huiswaarts. Op gindsche kaap bouwden wij een huis. Op ons schip was voortdurend alles zeilklaar, wij vertrouwden de Papoea's niet. Toen ik wat grooter werd, huwde ik een vrouw van dit land, een Albino. Op een keer hadden de Papoea's onderling twist, die zeker op een hongi uit zou loopen. Door mijne bemiddeling kwamen de partijen tot elkaar en maakten vrede. Beide partijen waren mij dankbaar, vooral de zwakste. Van dien tijd af werd ik vaak als bemiddelaar geroepen. Mijn zaken rendeerden goed, en ik was in de gelegenheid naar Mekka te gaan. Na mijn terugkomst huwde ik opnieuw en nu heb ik hier veel familie. Altijd weer „invloed” verkregen door bewezen diensten. Dat treft mij in het verhaal van den Radja van Argoeni, dat treft mij in het verhaal van Hadji Hasan. Telkens is 't

of er een stem tot mij zegt: Gij, Zendelingen komt 50 jaar te laat.

Patipi ligt aan den ingang van een groote baai, Selot Len genaamd. Rond de baai ligt een zevental dorpen. Al deze dorpen heb ik een paar maal bezocht. In de bergen wonen nog heel wat Papoea's, die allen nog Heiden zijn. In de dorpen gingen alleen de familiehoofden tot den Islam over. Waar de familiehoofden in den regel alle zaken opknappen, die den stam aangaan, is het te begrijpen, dat het uiterst moeilijk is voor ons om in deze dorpen ingang te krijgen, want men stoot altijd weer op het, „als de hoofden het willen”. Het Mohammedanisme der hoofden bestaat uit het niet meer eten van varkensvleesch en het dragen van een fez. In één der dorpen, Tiba-tiba nanam, staat een groot feesthuis. Hier worden af en toe de groote feesten gehouden. Soms vieren de stammen hun gezamenlijke doodenfeesten. Zoo'n feest vereischt heel veel voorbereiding. De feestgever is verplicht aan de gasten, die hij noodigt, geschenken te geven. De genoodigde is echter verplicht den noodiger eveneens geschenken aan te bieden. De feestgever moet echter lang van te voren het noodige mas-Papoea bij elkaar zamelen. Dan moet hij een groot huis zetten, waar hij veel feestgangers kan ontvangen. In de groote binnengalerij stalt men de eigendommen van den stam uit. Eveneens zijn in dit vertrek aanwezig de schedels van hen, waar men het feest voor viert. Bij dans en zang brengt men dagen en nachten achtereen in het huis door. Men gelooft, dat de geesten der afgestorvenen ook aanwezig zijn. Wil men de adat goed opvolgen, dan slacht men op den laatsten dag van het feest evenveel varkens als er schedels zijn saamgebracht. Van het aantal varkens wijkt men echter wel eens af. Waar men echter niet van afwijkt is, dat de

varkens uitsluitend voor zoo'n feest gemest zijn en vooral in de laatste weken, voordat ze geslacht worden, geen ander voedsel dan aardvruchten hebben gehad.

Voor de danspartijen sieren de mannen zich gaarne op met mooie veeren, besmeeren het gezicht en lichaam met kalk en dragen een tjawat met veel kleuren. Op een daar expres voor vervaardigd plankier springen zij bij tifaslag rond. In den regel wordt de rij der dansers geopend door 'n vrouw, die in beide handen een bundeltje Paradijsvogel-veeren houdt, die zij gracieus door de lucht zwaait. De mannen, die haar volgen hebben of een klewang of een tifa in de hand. Zij trachten steeds de bewegingen van de voordanser na te bootsen. De muziek en zang is zeer eentonig. Een Papoesch oor geniet er van, want het hoort er de grootheid der afgestorvenen door verkondigen.

Ungeloofelijk veel pisang, aardvruchten, wild en visch worden op zoo'n feest verorberd. Den dag vóór het einde van het feest worden de varkens geslacht. Eerst krijgen de afgestorvenen hun deel, daarna al de deelnemers, daarna wordt de rest verdeeld, want er mag niets overblijven. De tongtongker (toovenaar) heeft van te voren zich goed op de hoogte gesteld van de gezindheid der afgestorvenen. Nu rest nog een deel van het feest. Het brengen van de afgestorvenen naar de hoemoer (doodenrijk). Men vormt een stoet. Deze wordt geopend door een man met een koppensnellersmes in de hand, dat hij links en rechts voor zich uit zwaait. Dit doet hij om de booze geesten weg te houden. Achter hem komt iemand, die 'n schedel van één der afgestorvenen draagt. Zijn er tien schedels dan is de stoet uit twintig personen saamgesteld, die om den andere een schedel of een wapen dragen. Al de mannen, die de stoet uitmaken hebben hun gezichten met kalk ingesmeerd hun haar met veeren getooid, terwijl zij

om de armen banden van varkenstanden dragen. Dit is om de afgestorvenen in den waan te brengen, dat zij door „tondi kòt mboer” (dappere menschen) naar den hoemoer gebracht worden. Meestal leggen zij den schedel in een grot, maar ook komt het voor, dat zij een wartenteng maken, waarin zij de schedels neerleggen.

Heeft men de schedels bezorgd, dan maakt men drie vuren en nauwkeurig gaat men na naar welke richting de rook gaat. In die richting willen de afgestorvenen, dat zij hun tuinen zullen maken en hun huizen zullen bouwen.

Eenigszins is het te begrijpen, waarom men nu in Onin in de dorpen, die op bevel van het Binnenlandsch Bestuur zijn aangelegd, meestal geen volk aantreft. Hier is immers geen rekening gehouden met de adat. Na een paar dagen rond Selot Len te hebben gereisd, kwamen wij te Degeng aan. Over land zou ik gaan naar Kajoeni, waar ik in het gebied van Radja Wartoea kwam. Bij een groot Papoesch huis had men vóór mij een klein hutje neergezet, niet anders dan een bladerdakje zonder wanden. Het was een mooie maannacht. De maan goot een zee van licht over het groen. De pisangstruiken stonden daar alsof ze verzilverd waren. Alles glansde en het geheel deed denken aan een sprookjesland. Inslapen was mij moeilijk, want aan alle zijden viel het licht mijn open hut binnen. Ik lag daar en overpeinsde wat ik rondom de baai van Patipi gezien had. Veel stemde mij somber, maar er waren ook nog lichtpuntjes. De deur scheen op vele plaatsen gesloten, maar . . . de massa is nog Heiden en wanneer er krachtig gewerkt zou kunnen worden, waren er mogelijk nog velen te winnen voor onzen Koning. Een paar hoofden hadden mij over hunne zonen gesproken. Als ik wilde, kon ik ze medenemen om ze verder op te voeden, maar het leek mij niet verkieselijk. Waar het

geheel niet opgevoed wordt, worden de enkelingen in den regel meer ten vloek dan ten zegen voor het geheel.

Dat was een zware tocht naar Kajoeni, maar blijde was ik hem gedaan te hebben. Hier kwamen wij in het gebied van Radja Paris van Wartoear. Zijn vader leerden wij al kennen bij den overval van Kokas. Maar ik vertelde U nog niet hoe Lakatei zijn aanstelling als Radja kreeg. Oorspronkelijk was hij gewoon familiehoofd, maar iemand met brutalen moed. Hij was 'n fel hongiër. Hierdoor had hij in de bergen de achting van de omwonende stammen. Moest er wraak genomen worden, dan riep men Lakatei. Tot buiten de grenzen van dat gebied was hij bekend en gevreesd. Toen de afgezanten van den Sultan van Tydore eens kwamen om de seba te halen, troffen zij Lakatei aan, die in het bezit van een levenden Paradijsvogel was. Geef hem den Sultan, zeiden ze, dan zullen wij voor jou 'n aanstelling tot Radja vragen. Dit geschiedde. Lakatei werd door de stammen rondom erkend en Wartoear had een Radja gekregen. De zoon van Lakatei, Paris genaamd, is een echt gemoedelijk man. Hij is een goed opmerker en scherp van verstand. Geestig en dikwijls heel raak kan hij de dingen zeggen. Hij is zeer geliefd door zijn onderdanen. Het is echter te bejammeren, dat hij geheel onder den invloed der Arabieren staat. Zelf is hij tot den Islam overgegaan. Fanatiek is hij echter niet en zijn onderdanen heeft hij geheel vrij gelaten. Meer fanatiek is de andere Radja, die op Kokas woont. Wij leerden hem al kennen bij het tot stand komen van een school op Kokas. Hij was het, die ons werk op Keminekra deed mislukken, want nadat Radja Kauwat van Piek-Piek verbannen was naar Ambon, kwam Piek-Piek onder hem.

De baai van Sekar is één van de mooiste baaien, die ik op Nieuw-Guinea ken. Zij wordt in het Noorden door

een groot aantal eilanden afgesloten. Een paar dier eilanden zijn bewoond. Het zijn de eilanden Ogar en Argoeni. Op het laatst genoemde eiland woont de Radja van Argoeni, wiens onderdanen voor het grootste deel in de landstreek Arakwanas wonen. Hier heeft de Ceramsche invloed het sterkst doorgewerkt. Alle dorpen zijn reeds tot den Islam overgegaan.

De strijd in Onin is zwaar. Het bergvolk is nog Heiden, maar wordt door leugen, list en bedrog in bedwang gehouden. Het kustvolk heeft er groot belang bij, dat zij Heiden blijven, want dan kan men ze beter uitzuigen.

Het is maar een klein kuddeke, dat wij bereiken, maar wij gelooven, dat God er Zijn welbehagen niet aan zal onthouden.

Een land vol duisternis.

Aan de overzijde der Macluergolf liggen in het Zuid-Westen der Vogelkop de oude hongigebieden der Oninradja's. Ati-Ati rekent de Kaiboestreek tot zijn gebied; die van Roembati het land van de Waronge tot Kaisrivier. Op de Metamani en Segarai meent Radja Patipi zijn rechten te kunnen doen gelden; van Segarai tot Wariagar Radja Sekar. Vandaar tot Sebjar halen de Argoeniërs wat te halen is. Vooral de laatste jaren wordt uit dit gebied veel sagoe gehaald door de onderdanen van de hierboven genoemde Radja's.

Een moordpartij op een Chinees en het uitplunderen van diens toko deed het Binnenlandsch Bestuur er vóór ruim 10 jaren krachtiger optreden. Maar dat viel niet mede. Die heele Z.W. Vogelkop is haast een delta. Tientallen groote en kleine rivieren brengen er het water

uit den Centraal Vogelkop. De terugslag van de medegevoerde modder door de zee, maakt dat langs de kust groote modderbanken zijn ontstaan. De meeste dier rivieren zijn zelfs door kleine schepen niet in te varen.

Achter die banken woonde een volkje, dat zich hier van bewust, bekend stond als zeer brutaal. Er werd besloten het volk uit hun kreeken te halen en in een groot dorp te verzamelen. Een bezetting van gewapende politie werd in deze streek gelegd. Waar het gebied van Radja Petipi het eerst aan de beurt kwam, werd den Radja gevraagd iemand aan te wijzen, die in deze streek goed bekend was. Hij kreeg den titel van Radja Commissie. Deze man moest den Commandant der gewapende macht terzijde staan. Twaalf stammen werden op de daarvoor uitgekozen plaats, die Inanwatan heette, bijeengebracht. Lang duurde het niet of er werd een Bestuurs-Assistent voor deze plaats benoemd.

Op verzoek van de Gewapende-politie en den Bestuurs-Assistent bezocht de Inlandsche leeraar (Godsdienst-Leeraar der Indische kerk, die op Fak-Fak onder de daar wonende Amboneezen werkte) Inanwatan. De Bestuurs-Assistent voelde er veel voor, dat de Inanwatanners Christen zouden worden, én de Inlandsche Leeraar zag er niets geen kwaad in zonder eenige voorbereiding er den Heiligen Doop toe te dienen. Hij doopte er dien eersten dag 70. In dat zelfde jaar bracht Zendeling D. B. Starenburg een bezoek aan Fak-Fak en toen hij door de Maclurgolf terugkeerde, bracht hij aan boord van het Gewestelijk vaartuig Resident-Bensbach een bezoek aan Inanwatan. Daar zag hij honderden Papoea's in een dorp bijelkaar en hoorde van den doop, die reeds aan tientallen was toegediend. Hij zag ze als schapen zonder herder. Eenige dagen daarna werd door hem en Br. J. A. van Balen besloten er een

goeroe heen te zenden. Maar wat was één onder zoovelen.

Toen Zendeling J. van Muijlwijk ter Westkust zich kwam vestigen, zag hij het aantal schoolkinderen tot 600 toenemen. Het ging niet gemakkelijk om bij zoo'n snellen groei in korten tijd aan de noodige leerkrachten te kunnen voldoen. En toen hij er eenige kreeg en het aantal goeroe's er op zes kon brengen, was hij ziek. Leiding kon onmogelijk door hem gegeven worden. Het zou nog maanden duren vóór ik zou komen. Het was in Septemer 1914 toen ik er voor het eerst kwam.

In een groote schuur, die school heette, zaten ongeveer 600 kinderen en stonden zes goeroe's zoo hard mogelijk tegen elkaar in te schreeuwen. In een ander gebouw waren zes kamers en in die kamers woonden de verschillende goeroe's, dus een goeroekazerne. Dit laatste werkte ook al niet goed op den gang van zaken. Men zat veel te veel op elkaar en, zooals dat gaat, was dit niet bevordelijk voor den onderlingen vrede.

In de school heeschte de grootste wanorde. Een groot aantal kinderen met verwaarloosde wonden en huidziekten zat tusschen de gezonden in. Ik zou hier eenigen tijd verblijven en had een groote hoeveelheid medicijnen en verband mede gebracht. Het kwam mij het best voor de school voor eenige dagen te sluiten en met de goeroe's de wonden te gaan behandelen. De toeloop was ontzettend. Wij behandelden iederen dag meer dan 150 patienten, waaronder niet weinige mannen en vrouwen. Sommigen werden door anderen ge dragen, omdat zij niet meer konden loopen.

Volgens de goeroe's werd hier meer dan één taal gesproken (wat later anders is gebleken) maar werd door allen de Patipitaal verstaan. Van deze taal maakte ik een woordenlijst, en met behulp van een goeroe konden wij twee jaar later drie spelboekjes in de Patipitaal ontwerpen. Het was

wel niet hun eigen taal, maar door deze boekjes werden de goeroe's geholpen de kinderen stelselmatig te leeren lezen.

De Evangelisatiebijeenkomsten werden hoofdzakelijk bezocht door de schoolkinderen, die op het geluid van de gong naar school kwamen en dan een Evangelieprediking bijwoonden. De goeroe's deden niets om de grooten te trekken. Den volgenden Zaterdagavond ging ik zelf de huizen langs en vroeg den menschen of zij morgen ook wilden komen. Er kwamen eenige grooten.

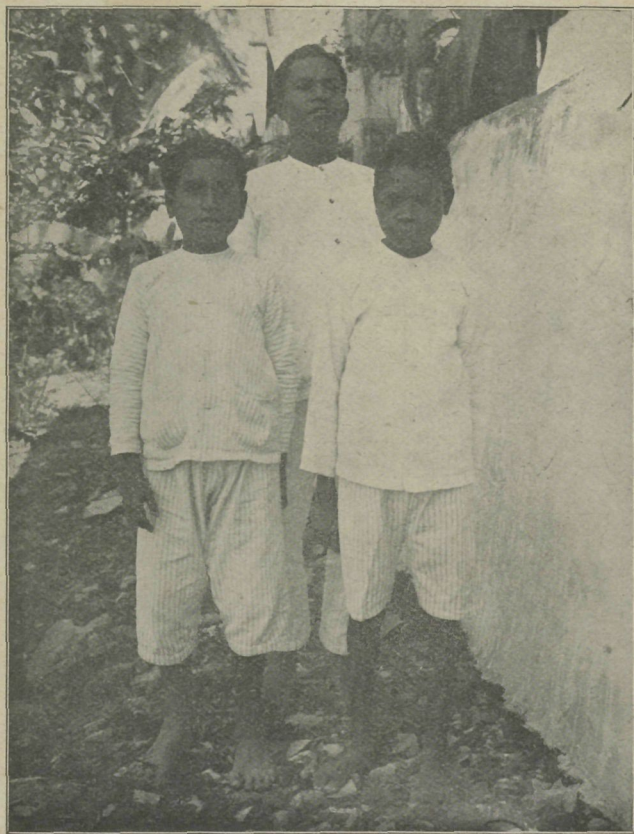
Zooals boven gezegd, was hier iemand van Patipi, met den titel van Radja-Commissie tot hulp van den Bestuurs-Assistent komen wonen. Deze man had een groot aantal Patipiërs rond zich verzameld. Goede Mohammedanen, die zij waren, hadden zij een langgar (Mohammedaansoh bedehuis) op hun erf gebouwd en begonnen nu propaganda voor dezen godsdienst te maken. Veel succes hadden zij niet, maar zonder invloed was het niet voor ons werk, want uit dezen hoek werd heel wat gestookt tegen ons. Van het Binnenlandsch Bestuur kreeg ik hulp en in plaats van één verrezen er drie schoolgebouwen. Wij verdeelden de leerlingen over de scholen en goeroe's. Gebrek aan leermiddelen stond de goede ontwikkeling nog lang in den weg.

Het volk van Berau is een diepgezonken volk; koppensnelen, levend begraven, menscheneten behooren tot op dit oogenblik (in het binnenland) nog niet tot het verleden. Zeer tegen hun zin in, waren zij uit hun modderkreeken gehaald. Voortdurend bleven zij uitzwermen. Dit was zeer nadeelig voor den goeden gang van zaken in de school. Meermalen verbleef ik op Inanwatan eenige dagen en was dan in de gelegenheid het volkje meer van nabij te leeren kennen. Ach wat zijn deze kinderen der duisternis beheerscht door vrees! Nooit zal ik dat heidensch kabaal vergeten, toen op een keer zwarte onweerswolken Inanwatan in het duister kwamen hullen.

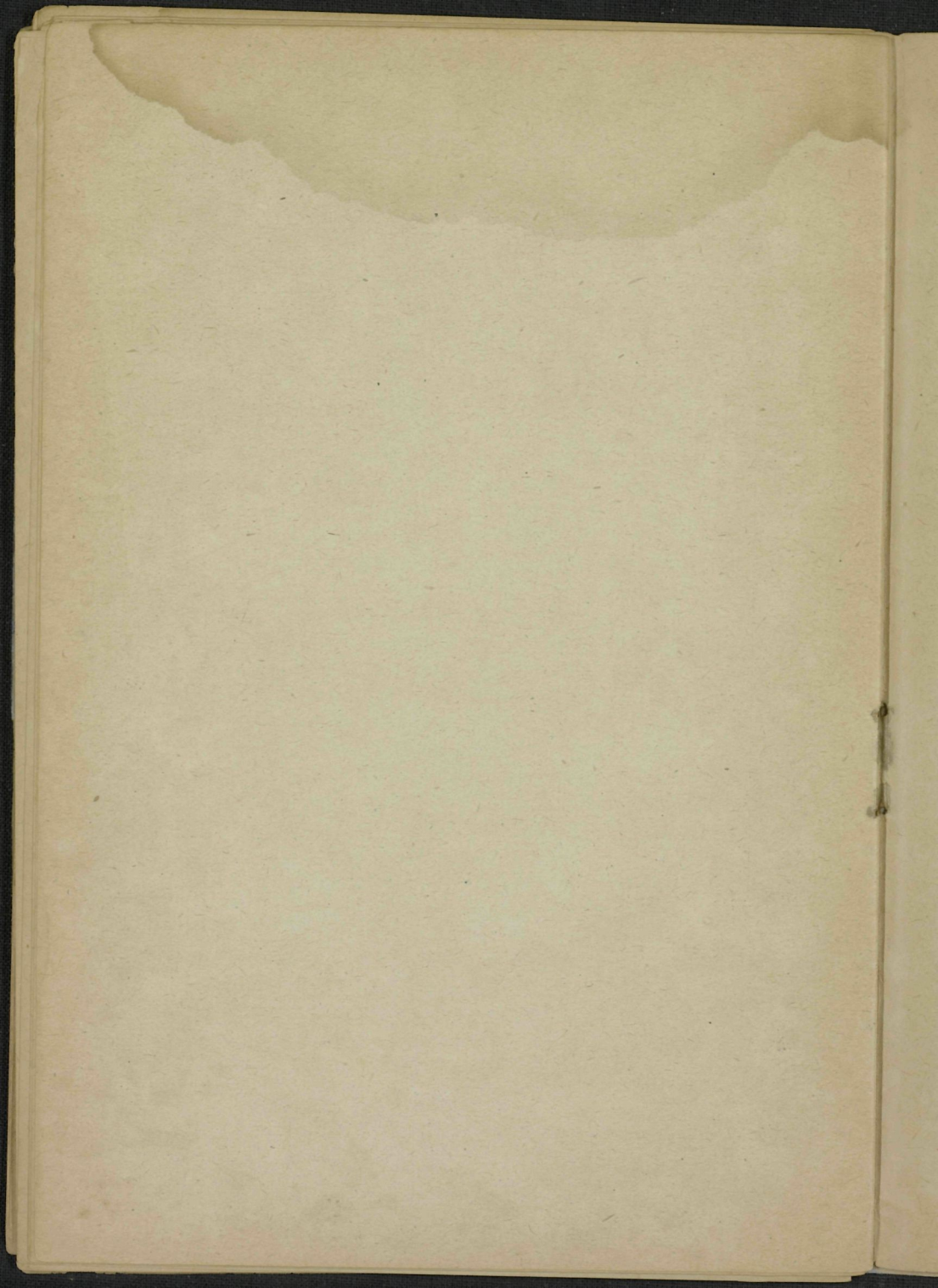
Met pijl en boog was men die lucht aan het beschieten en al wat muziek kon maken hadden zij te voorschijn gehaald om de booze geesten, die de aarde naderden, verre van zich te houden. Eens toen ik weer op dienstreis was, klaagden de goeroe's over het slechte schoolbezoek van de kinderen van twee kampongs. Wij besloten om de Segarairivier eens op te varen en de menschen zelf op te gaan zoeken. Langs de rivier passeerden wij heel wat kleine huisjes, waarin op een bord de schedels der afgestorvenen lagen. Aan den bovenloop van dezen zee-arm, want een rivier mag men het eigenlijk niet noemen, woonden ze in armzalige hutten. Daar in de modder zochten zij hun krabben en in de ryzophoren hun schelpdieren. Bij laag water begaven de vrouwen zich naar het strand, waar zij met groote ronde netten garnalen en andere kleine vischjes schepten. Achter hun huizen stonden de sagoepalmen in menigte. Gemakzucht aan den eenen kant en het verlangen om altijd op de plaats te zijn, waar hun ouders woonden, aan de andere zijde, trok hen van Inanwatan naar deze modderpoelen. Groot is het aantal krokodillen, dat hier leeft. En het komt nogal eens voor, dat er iemand door zoo 'n monster gegrepen wordt. Dan is Inanwatan in last.

Is er iemand door een krokodil gedood, dan sluit de geheele stam de ingangen tot hun erven en huizen met bladeren van de nipah-nipahpalmen.

Van den stam Besam, was een man door een krokodil gegrepen. Vlug sloten zij hun erven af. De trappen, die toegang gaven tot hun huizen, plaatsten zij aan een andere zijde van het huis. Hiermede wilden zij den geest van den afgestorvene misleiden. Ook hun prauwen dekten zij met nipah-nipah bladeren dicht. Als de zon onder de kim dook, dan waagde niemand zich meer buitenshuis. Hoorden zij 's avonds of 's nachts een geluid, dat hun vreemd voor kwam, dan waren zij zeer bevreesd. Het zware klapwieken van een vliegende

Onze Kapauersche huisgenooten.

hond deed hen beven van angst, omdat zij dachten, dat de doode kwam om zich te wreken. Vanaf dat het donker werd, tot het ochtendkrieken toe werd er leven gemaakt. Men sloeg op de wanden en tegen de zolders der huizen om den geest verre te houden. Dit duurde zoolang, totdat men zich gewroken had. Men moest den krokodil dooden. Op zekeren dag had men een krokodil gedood. Natuurlijk was het de schuldige. Toen het doode dier in de kampong Inanwatan aangekomen was, liepen de Besammers te hoop, gewapend met speren en hakmessen om zich te wreken. Men deed alsof men zeer verbolgen was. Het familiehoofd der Besammers gaf het dier eerst twee houwen over den nek. Daarna werd de kop van het dier verder van den romp gescheiden door 't tweede hoofd, den Kapitan. Hierop sneed men het dier in ontelbare stukjes. Zingende en onder veel lawaai werd de kop van het dier naar het huis van het slachtoffer gebracht. Tifa's, gongs en andere muziekinstrumenten werden voor den dag gehaald en deden de lucht daveren van hun klanken. De huizen der Besammers werden nu voorzien aan alle zijden van vlaggetjes en stukjes goed, die als vlag dienst moesten doen. De menschen klommen in het huis, waar de verslagene had gewoond en legden den kop midden in het huis. Mannen en vrouwen dansten er om heen. Toen legde men een steen neder en plaatste er den kop op. Daarna nam de kapitan een steen in de hand, sprak eenige woorden, toonde groote verontwaardiging en sloeg tweemaal met groote kracht op den krokodillenkop. Nu was de beurt aan den zoon van den verslagene, die het driemaal deed en hierna aan de echtgenoote die twee klappen geven moest. Het vleesch van den krokodil werd in de zon te drogen gelegd. Vele der Besammers waren uit, en op hun thuiskomst moest gewacht worden om het doodenfeest te vieren, waar allen van het krokodillenvleesch moesten eten. Hiermede

was aan de adat voldaan. De man was gewroken, de schuldi-ge opgegeten. M. i. berust het menscheneten in deze streek op dit beginsel. Terwijl ik er was in 1915 hadden twee stam-men het geweldig met elkander te kwaad. Bij het omhakken van een sagoeboom, was een jongen, die tot een anderen stam behoorde, er ondergeraakt en gedood. Deze stam was nu zeer verbolgen op de menschen, die den sagoeboom omgehakt had-den. Men loste den strijd op, door een jongen van dezelfde grootte aan den stam te geven, die het verlies had geleden.

Op deze reis bezocht ik de Metamani en Kaisrivier. Op Moe-gim aan de Metamani rivier en op Jahadian en Kampong Baroe aan de Kaisrivier had het Binnenlandsch Bestuur in navolging van Inanwatan Radja's-commissie aangesteld. Al deze menschen waren Mohammedaan en allen hadden uit hun omgeving het noodige gevolg mede gebracht, die hier op eigen handje schacherden en handel dreven. Van oudsher hadden deze Berauers den Roembatiërs en Patipiërs in sagoe schatting betaald. Nu was het aan deze overheerschers nog gemakkelijker geworden, die te innen. Nu konden zij het doen onder bescherming van het Bestuur. Als echte tyrannen heerschten ze in deze kampongs, en ontzagen zich niet om het volk te mishandelen. Zij waren aangesteld om de Berauers uit hun kreeken te halen en te helpen brengen op hooger en trap van ontwikkeling maar met al wat in hen was, gingen ze van deze menschen halen wat er van te halen was. Het is altijd te bejammeren geweest, dat het Binnenlandsch-Bes-tuur tot dezen maatregel over gegaan is. Het mocht ons evenwel gelukken om op Moegim, Jahadian en Kampong-Ba-roe scholen te openen. Ik had het voorbereidende werk mo-gen doen en toen er goeroe's heen gingen, gaf ik het werk o-ver aan Zendeling J. Wetstein. In dezen tijd was de motorboot Jong-Holland gekomen en het werk kon meer op geregelden tijd gecontroleerd worden.

Tijdens mijn bezoek aan Moegim in 1916 werden er 10 lieden van den Kodenakstam uitgeleverd, die zich schuldig hadden gemaakt aan kannibalisme. Nimmer zag ik een groep menschen, die er rampzaliger uitzagen, dan deze. De Radja-Commissie van Moegim, en Patipiër, Lesnar genaamd, had ze gevangen genomen. Om het ontvluchten te voorkomen, had hij ze met een touw aan elkaar gebonden. Nog herinner ik mij, hoe hij ze den Civiel-Gezaghebber overgaf. Op zijn fanatiek gezicht lag een echt tyrannieke lach. Met iets gebiedend trotsch in zijn stem zei hij: Neem zemaar mee, mijnheer, en geef ze maar een jaar of wat, want hier is niets met die beesten aan te vangen. Schuchter, bevreesd, over hun geheele lichaam bevend, zaten deze menschen daar voor ons. En om den machtigen arm van de Compagnie te leeren kennen, werden zij nu mede genomen naar Fak-Fak, waar zij velen uit hun omgeving zouden vinden, die voor allerlei boosheden veroordeeld waren tot 2, 3 en 5 jaar dwangarbeid.

Wij deden op Moegim, Jahadian en Kampong-Baroe onze intrede. Met den dag kwamen de schanddaden der overheerschers aan het licht. De maat werd vol, de maat liep over en den een voor, den ander na zagen wij uit deze kampongs verdwijnen. Toen dorst het volk ons te naderen. Toen kregen de goeroe's meer toegang tot de menschen en het aantal volwassenen, dat de kerk ging bezoeken werd grooter.

Oude bekenden!

In 1917 bezocht ik de Berau nogeens. Ik vergezelde Zendeling J. Wetstein op zijn dienstreis. De menschen, waar ik in de eerste bladzijden over sprak, waren uit hun gevangenschap ontslagen. Op de kliniek hadden wij elkaar leeren kennen. Menigmaal had ik hen geholpen als

zij ziek waren. Kwam ik ze langs den weg tegen, dan hadden wij zoo goed en zoo kwaad als het ging een praatje gemaakt. Hun taal werd slechts door enkelen verstaan. Voor mij was het heusch niet doenlijk al die taaltjes, die er op West-Nieuw-Guinea gesproken werden, te leeren. Ik sprak 't Bentoenisch, 't Maleisch en leerde 't Patipisch er nog bij.

Wij kwamen op Inanwatan en daar vertelden de goeroe's ons, dat er van Beda een verzoek was gekomen om een goeroe. Met de Jong-Holland voeren wij hoog de Sigorai op. Met een prauw gingen wij verder. Plots stonden er twee dier ontslagen gevangenen voor mij. Ach, wat waren zij blijde mij te zien. Zij leidden ons naar een bouwvallig hutje. Een dakje van boombladeren over een vloertje, ongeveer een Meter boven den grond, maakte het geheel uit. In hun gevangenschap hadden zij een enkel woord Patipisch en wat Maleisch geleerd. Een volledig gesprek konden wij niet houden. Doch wat niet in woorden gezegd kon worden, uitte men op andere wijze. Spoedig zat er één mijn voeten af te wrijven, die onder de modder zaten. En aan ieder, die het hooren wilde, vertelde hij, dat ik hem op Fak-Fak had geholpen, toen hij ziek was; ook hoe ik menigmaal op tabak getraceerd had, als hij drinkwater bij ons bracht. En terwijl de tranen hem in de oogen kwamen en hij mijn voeten streefde, riep hij uit: „toean fafia, toean fafia,” (goede heer).

Hij vertelde ons, dat de grond, waarop zijn kampong gebouwd was, heel goed was.

Pisang, suikerriet, en sagoewormpjes kregen wij van hem cadeau. Kinderlijk blijde was hij, dat de pandita (Zendeling) hem op kwam zoeken. Zij wilden een goeroe hebben; nu, op die geruchten waren wij naar hen toegekomen.

Van Beda gingen wij over een onmogelijk pad, ja eigen-

lijk mocht het den naam van pad niet hebben, naar Taboeri. Onderweg passeerden wij een groot aantal vruchtboomen. Men verzekerde mij dat, als de goeroe komen zou, hij er goed van bedacht zou worden.

Aan de Kaisrivier en later aan de Sekak, die wij op deze reis ook bezochten, troffen wij overal menschen van de Makajbende aan (de 22 menschen, waar ik in 't begin overschreef.) Al die ontslagenen voelden zich wel een beetje onze vrienden.

Ja Godlof, waar eens op tritonschelp en bamboe het volk ter hongri werd geroepen, werd nu de bazuin des Evangelie's geblazen. De Roemakoiers wonen op Jahadian en leveren geen slaven meer aan de Roembatiërs. Op Beda vragen Kodenaks, kannibalen, om het Evangelie. Van Sakertemin aan de Sekak en van Konda aan de Kaiboos roept men „komt over en helpt ons.” Hier in de Berau woont veel volk.

Wij staan hier pas aan den aanvang en werken reeds met 20 goeroe's.

Allerwege heerscht er nog duisternis, maar eens zal het er lichten. De strijd is hier zwaar, vooral waar wij met de vreemde overheerschers te doen hebben. Daar hebben wij naast veel duisternis van het volk zelf ook leugen en verdachtmakerij te overwinnen. Toch schrikke het ons niet af. Op Gods tijd zal de overwinning hier door het Evangelie behaald worden.

Wij bidden den Kapauers en Berauers toe:

Goddelijke liefdekoorden
 Trekken U naar Jezus heen,
 Maken Uw barbaarsche oorden
 Tot een oord van rust en vree.
 Rust en vree koom' in Uw hart,

Banne bange vrees en smart,
En dan zult ook gij gewagen
In den jongsten aller dagen,
Dat de Heiland rust U bracht,
Licht U schonk in duistren nacht.
En met 's Hemelsch legerscharen
Zult gij eens Uw stemmen paren
In het lied tot eer van 't Lam,
Dat met vrede tot U kwam.

Jan Lambrecht Zegers, Zending van Indramajoe 1870—1890. Uit zijn dagboek geteekend door M. Lindenborn. Zelfde uitgeefster,

Dit boekje van haast 90 blz. geeft ons een levendig beeld van het leven van Zegers, van wien velen eigenlijk niet eens weten, dat hij zending geweest is. Wel kent ieder hem als directeur van de Vereeniging tot verpleging van lijders aan vallende ziekten, welke betrekking hij 21 jaar heeft vervuld.

Toch is hij ook eerst nog 20 jaar zending geweest, en wel een zeer ijverig zending. Want hij predikte niet alleen, doch was ook werkzaam als onderwijzer, als dokter, terwijl daarbij de taalstudie en de lectuurverspreiding eveneens hun deel kregen.

Dan mogen wij niet nalaten te wijzen op zijn groote boek over het Opium-vraagstuk, waaraan hij drie jaar arbeide.

Inderdaad, een veelzijdig leven, dat verdient gekend te worden.

Aram Andonian. Documents officiels concernant les massacres arméniens. Paris. H. Turabian.

Dit boek is geschreven door een Armeniër, die zelf ontzettend veel heeft geleden, maar ten slotte toch ontkomen is. Het is door een Armeniër in het Fransch vertaald.

Van de uitmoording van het arme Armenische volk is heel wat bekend geworden en vooral Dr. Lepsius heeft aangetoond, dat het hier een uitgewerkt plan gold van de Jong-Turksche regeering. In dit boek vindt men een menigte officieele stukken gereproduceerd en vertaald, die met onweersprekelijke duidelijkheid bewijzen wat de gruwelijke werkelijkheid geweest is.

Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert. Eine Missionsgeschichte hauptsächlich in Auszügen aus Briefen und Originalberichten, herausgegeben von F. Stachelin. Verlag von C. Kersten u. Co. Paramaribo. Im Kommission bei der Unitätsbuchhandlung in Gnadau.

Van het derde deel van dit uitvoerige werk ligt de tweede en de derde „Abschnitt” voor mij, twee boeken van 320 en 354 blz. In het laatste nog een paar platte gronden en een heel duidelijke kaart van Suriname en Berbice omstreeks het jaar 1800.

Men staat eenvoudig verbaasd over de uitgave van zulk een uitvoerige geschiedenis der zending in onze West, en dat nog wel in dezen tijd.

In het tweede stuk van het derde deel wordt de uitbreiding der zending onder de negerslaven aan de boven-Suriname behandeld, waarmee in het eerste stuk al begonnen was. Verder wordt gehandeld over de zending onder de Indianen op de plantage „Hoop” en over de Boschnegerzending op Oud- en Nieuw Bambey. Zeldzaam uitvoerig wordt ons door de brieven de voortgang van het werk geschilderd, en de teruggang eveneens. Want het werk was niet altoos vooruitgang. Wat een moeilijkheden hier altijd weer! Moeilijkheden van den meest uitlopenden aard. Maar de Broedergemeente is altijd voortgegaan in goede en donkere tijden.

Met bewondering wordt men vervuld voor de mannen en vrouwen, die hier hun leven hebben gegeven in den dienst van het Godsrijk.

Mogen vele Hollanders zich deze boeken aanschaffen. De vorm leent zich niet tot een geregelde *lezing*, maar wie de Zending in Suriname bestudeeren wil, kan er eenvoudig niet buiten.

Korte schets van het Toradja-volk in Midden Celebes door Dr N. Adriani. Zendingsbureau Oegstgeest.

Een goede gedachte, een populair beeld van dit volk te teekenen. Adriani is altoos glashelder. Men leest met genoegen wat hij schrijft, ook al weet men alles reeds.

En wat een voorrecht aan het einde te kunnen zeggen: „Het bovenstaande geldt een schets van dingen, die grootendeels tot den verleden tijd behooren”.

Mededeelingen. Tijdschrift voor Zendingswetenschap, 64e deel. 2e stuk. Zendingsbureau. Oegstgeest.

De Zendingen Dr. Alb. C. en J. Kruyt zetten hun beschrijving voort van „een reis door het Westelijk deel van Midden-Celebes,” en Jonkvrouwe H. B. de la Bassecour Caan geeft het vervolg van „Willem Luyke.” Op beide artikelen wezen we reeds een vorige maal.

„Des Philosophen G. W. Leibnitz erste Berührungen mit der Mission” is een stuk uit een boek von F. R. Merkel, dat nog verschijnen moet, en waarin over Leibniz en de Chr. Zending gehandeld wordt. Wie dit stuk gelezen heeft, en tijd vindt, zal zeker gaarne straks het geheele boek lezen.

Over „de organisatie der gemeenten op O-Java” schrijft C. W. Nortier. Een kort, maar duidelijk artikel, waarvan vooral het eerste deel mij trof door de zakelijke en duidelijke uiteenzetting van het ontstaan van de Chr-gemeenten op O Java.

Zending v. d. Klift geeft in „Mekongga” ook een reisbeschrijving van een reis door Midden Celebes.

„Uit de Javaansch-Maleische pers” is weer een bonte mengeling van allerlei.

Belangrijke verschijnselen en Literatuur-aankondiging tot slot.

REDACTIE: DR. L. HELDRING, DS. P. VAN WIJK JR.,
J. W. GUNNING J. H.ZN. en DS. J. HENZEL.

Elk nummer is ± 32 blz. groot, op zich zelf compleet en bevat één of meer illustraties.

Prijs per jaargang van zes nummers f 150; franco per post f 1.62. Enkele nummers 25 cent. Bij getallen minder.

Bijdragen en brieven de redactie betreffende te zenden aan den Redacteur-Secretaris Ds. J. Henzel, te Zutphen.

Mededeelingen omtrent verzending, adresverandering of nieuw abonné's, aan den Uitgever J. M. BREDEE's Boekhandel en Uitgevers Mij.

LIEF EN LEED

UIT DE ZENDING OP NIEUW-GUINEA

DOOR J. L. D. VAN DER ROEST

Oud-Zending der Utrechtsche Zendingsvereniging

3e DRUK

UITGAVE VAN HET ZENDINGSBUREAU
OEGSTGEEST 1920

N.V. VAN DE RHEE'S
DRUKKERIJ, R'DAM

Stichting Papua
Cultureel Erfgoed

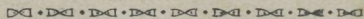
DO / 140 / 50

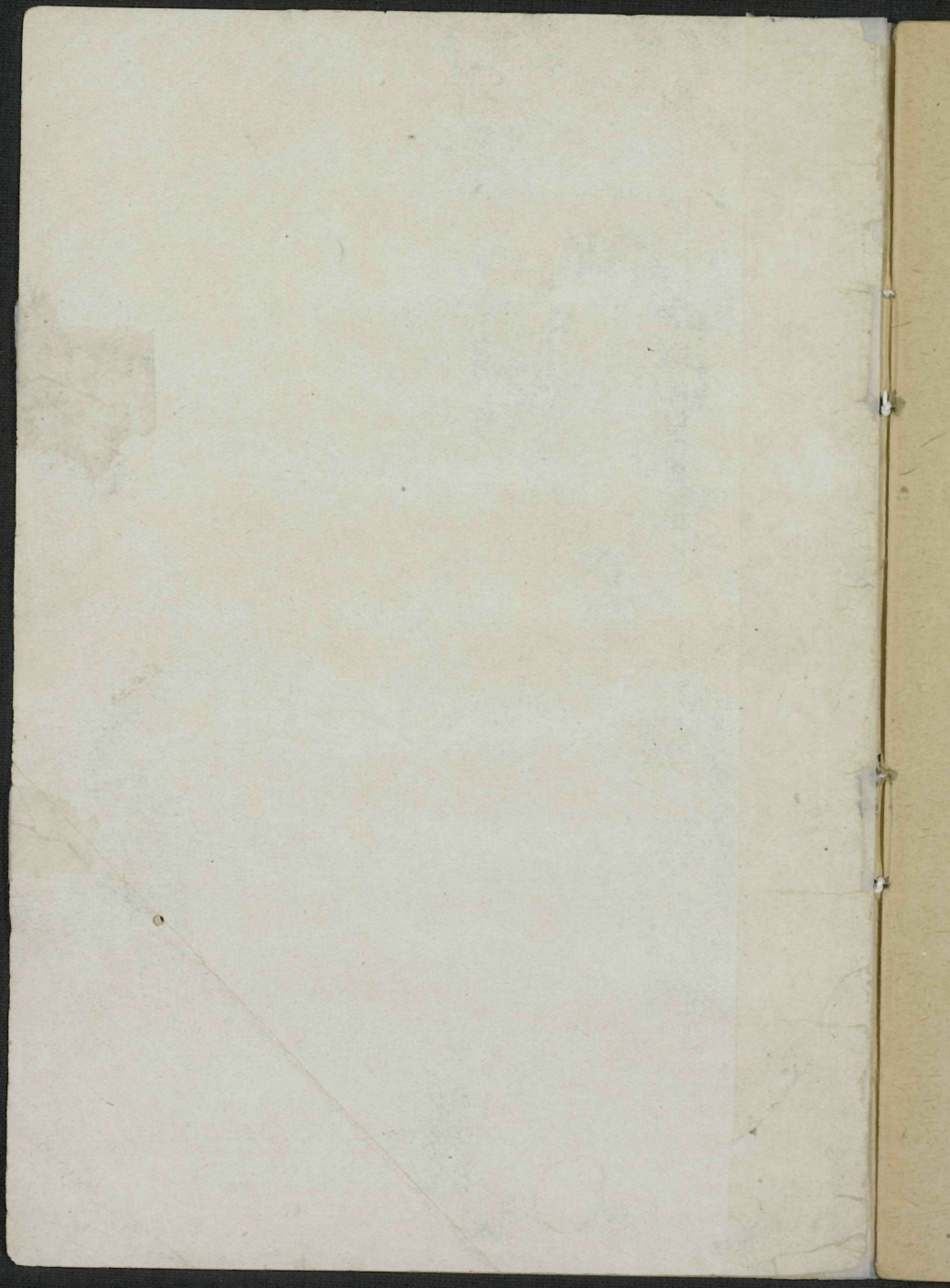
Lief en Leed

*Uit den Zendingzarbeid
op Nieuw-Guinea, door*

J. L. D. VAN DER ROEST.

ZENDINGSBUREAU ≈ OEGSTGEEST

Aankomst op Nieuw-Guinea.

Het was Zondag 15 Augustus 1893, toen de „Camphuys”, één der schepen van de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij, voor het eiland Mansinam het anker uitwierp. Het schip, dat boordevol geladen was met stukgoederen, telde eenige honderden tusschendeckspassagiers en had twee jeugdige zendelingen met hunne vrouwen aan boord.

Meermalen wordt het in de geschiedenis der Zending op Nieuw-Guinea vermeld, dat twee of meer zendelingen tegelijk aankwamen, maar nog nimmer hadden de zendelingen vanuit Batavia rechtstreeks hun reis kunnen vervolgen met een stoomschip. Nieuw-Guinea was aanvankelijk in het wereldverkeer opgenomen. Om de 12 weken bezocht sedert 1891 een stoomschip dit uitgestrekte, groote en bijna onbekende eiland. De oogen van velen waren op dat eiland gericht. De hooge prijzen der paradijsvogel-huiden hadden vele handelaren en handelaartjes verlost hierheen te gaan, en zij hoopten goede zaken te maken. Zij brachten hun eigen personeel mede en hadden dat gewonnen uit velerlei nationaliteit en van verschillende kwaliteit.

Heeft elke medaille hare keerzijde, ook de verbeterde communicatie van Nieuw-Guinea bracht hare zorgen mede. De ingevoerde werkkrachten waren zeer dikwijls niet de zedelijk beste elementen en met hen kwamen allerlei ongerechtigheden, die door de Papoea's gaarne werden overgenomen. Maar toch, het was voor de zendelingen een

oorzaak van groote blijdschap, dat zij nu 4-maal 's jaars op geregelde tijden hun proviand konden ontvangen en niet meer afhankelijk waren van de luimen van handelaren, die vroeger éénmaal per jaar met hun schoeners het eiland bezochten. Nu was er een twaalfweeke postverbinding en Nieuw-Guinea was dicht bij de beschaafde wereld gebracht, de eenzaamheid minder geworden.

De beide jeugdige zendelingen waren de eerste, die van deze verbeteringen hadden kunnen genieten. Dankbaarheid vervulde hun hart, toen zij in den vroegen morgen het land uit de zee zagen opkomen. Allerlei gewaarwordingen maakten zich van hen meester. Hoop en vrees wisselden elkander af en de groote vraag: hoe zal het gaan? kwam voortdurend in hun hart op.

Toen het schip de Dorehbaai binnenstoomde, hoorden zij op het eiland Mansinam de kerkklok luiden. Aandoenlijk vertroostend klonk dat gelui hun in de ooren. Zij, de onervaren mannen en vrouwen, zouden daar vinden vriendenharten, raad en daad en overeenstemming in hun heiligste gevoelens en overtuiging.

Niet lang nadat het anker gevallen was, warrelden allerlei vaartuigen om het schip. Alle handen waren aan het werk om te lossen en te laden. Een menigte passagiers verlieten het schip, tal van Papoea's, wier dagwerk, dien dag tenminste, niet anders was dan wat nieuws te hooren en te zien, kwamen aan boord. Temidden van allerlei gestommel, geraas en geschreeuw, klonk plotseling een zware mannenstem: „Welkom op Nieuw-Guinea”. Wij hadden reeds een vaartuig opgemerkt, waarin blijkbaar een Europeaan gezeten was, wiens roeiers zonder uitzondering Papoea's waren, maar allen behoorlijk gekleed.

Het was zendeling W. L. Jens, die ons op hartelijke en broederlijke wijze kwam begroeten. Spoedig was men gewikkeld in een druk gesprek. Allerlei moest worden

verhaald en medegedeeld en de gezellige kout werd na een poos onderbroken door de verschijning van Br. en Zr. Van Hasselt Sr., die zoo spoedig de morgen-godsdiensstoefening was afgeloopen, zich bootwaarts hadden begeven om de jeugdige medegenooten te begroeten en te melden, dat alle dingen gereed waren om hen te ontvangen. Weldra werd het schip verlaten, dat hen verscheidene dagen had geherbergd en voor 't eerst werd de voet gezet op Nieuw-Guinea, het land van hun hopen en wenschen, den rotsachtigen bodem, waar het zaad des Evangelies reeds zoovele jaren was gezaaid en waar de vrucht „traag en zorg'lijk voortkwam" 1). Een groot getal schoolkinderen kwam ons jubelende tegemoet. Verschillende Christenen uit de bevolking kwamen ons de hand drukken en het tabea toewan, tabea njonja 2) werd menigvuldig gehoord. Tal van heidenen gaapten ons nieuwsgierig aan. Het was ook voor hen iets bizonders, die „toewan ma njonja biabo ! 3)

Vriendelijk, hartelijk, werden wij in de kleine zendelingswoning binnengeleid. Het was maar een zeer eenvoudige woning, eigenlijk een oude keuken, nu wat aangebouwd en in een woonhuis herschapen, omdat de eigenlijke woning onbewoonbaar was geworden en een aanvang was gemaakt met het bouwen van een nieuw huis.

In den middag vertrokken onze medegenooten, Br. en Zr. Metz, met wie wij de reis hadden gemaakt, naar Kwawé, de woonplaats van zending Jens, waar zij voorloopig hun intrek zouden nemen. Kort daarna vertrok ook het schip.

Weemoedige gewaarwordingen maakten zich van ons meester. Wij gevoelden ons alleen. Zeker, daar waren

1) Nicolaas Beets.

2) Goeden dag, mijnheer, goeden dag, mevrouw.

3) Nieuwe mijnheer en mevrouw.

vriendenharten, vriendenhanden, die ons op allerlei wijze tegenkwamen, maar toch, waarom het niet eerlijk uitgesproken, wij waren droef te moede en toen wij het schip nastaarden en het zagen verdwijnen, toen was het alsof een stuk van ons leven was heengegaan. Wat moet dat een ontzettend oogenblik geweest zijn voor de Br. en Zr., die hier de eersten waren. Hun klonk geen vriendelijke stem tegen, geen vriendenhand was voor hen aan het werk om hun herberg te bereiden. Door de goede zorgen van de fam. Van Hasselt konden wij onzen intrek nemen in een inlandsche woning, die het eigendom was van den meester en weldra gevoelden wij ons behagelijk in dit vertrek, dat, het mocht dan ook al primitief heeten (wij zijn in ons zendelingsleven daaraan ruimschoots gewend geraakt) ons een goede berging gaf.

Mansinam de oudste zendingspost, maakte op ons een zeer aangenamen indruk. Wij leerden verschillende Christenen persoonlijk kennen en die persoonlijke kennismaking viel niet tegen. Ik wil geen namen noemen, maar menigeen maakte den indruk werkelijk Christen te zijn. Het Christendorp was uitnemend, niet ongezond gelegen. Vergeleken bij de heidensche nederzettingen, maakte het een hoogst aangenamen indruk. Trouwens, ik heb later veel Christendorpen gezien, doch niet vele zagen er beter uit dan Mansinam. Toen was Mansinam het lichtpunt van de Zending op Nieuw-Guinea. Het kerk- en schoolbezoek was zeer goed en daar was veel contact met de heidensche bevolking. Bijna dagelijks vertoefde ik in de school om langs dien weg het Noefoorsch te leeren spreken en verstaan, want al zou ik later wellicht die taal niet gebruiken, nu ik gelegenheid had ze te leeren, mocht ik die niet verzuimen. Ons verblijf van twaalf weken was niet zonder vrucht. Met allerlei toestanden maakten wij kennis, van allerlei hoorden wij en wij gevoelden ons spoedig geheel

thuis, dank zij de goede, vriendelijke behandeling van de fam. Van Hasselt. Verschillende uitstapjes werden gemaakt. De zendingspost Andai, waar onze beste vrienden Metz hun arbeid hadden aangevangen, werd ook bezocht. Nooit zag ik schriller tegenstelling tusschen mijn gedachten en de werkelijkheid. Ik had meermalen gelezen van dat „vriendelijke dorpje Andai”, doch het kwam mij zoo „unheimisch” voor, dat ik zeker heimwee gekregen had, als deze plaats mij ter woon was aangewezen. De geheele omgeving, met uitzondering van het huis van Johannes, den helper en vroegeren vrijgekochte van wijlen Br. Woelders, was zeer onooglijk en vuil, daar was geen zweem van eenige netheid of orde. Het stukske grond, tot vestiging gekozen, lag aan den voet van het Arfak-gebergte. De rivier, beter het riviertje „Andai”, stroomde er langs. De plaats werd door het gebergte ongeveer ingesloten. Het was er benauwd en drukkend, zonder vrij uitzicht. In de omgeving stond een enkel huis en alleen, wanneer de bergbewoners naar beneden kwamen, zag men menschen. Hoe dankbaar was ik, al wist ik toen nog niets van Windessi af, dat ik niet te Andai behoefde te wonen. Geen plaats, die ik ooit op Nieuw-Guinea bezocht, maakte op mij zulk een onaangenamen indruk. Ook de zendingspost Kwawé te Doreh werd meermalen bezocht. Ik herinner mij, dat ik op 1 October 1893 voor het eerst sprak in het Noefoorsch. Een toespraak, door Br. Jens gemaakt, las ik voor en op 15 October daaraanvolgende hield ik de eerste door mij vervaardigde toespraak in het Noefoorsch. Ik bezit haar niet meer, zij zou anders kunnen dienen als voorbeeld hoe een toespraak niet wezen moet. Met Br. Jens trokken wij hier en daar heen en leerden en genoten veel gedurende ons verblijf te Doreh.

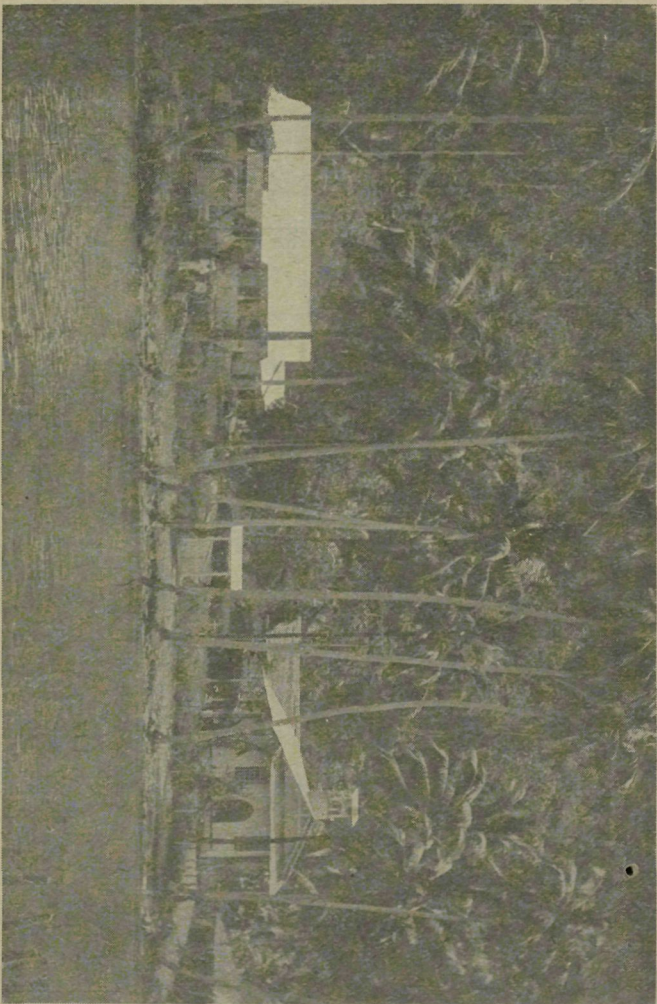
4 November 1893 kwam het stoomschip weder. Wij hadden ons reisvaardig gemaakt, want wij zouden naar Win-

dessi gaan. Het Bestuur in Utrecht had mij officieus de opdracht gegeven om zoolang het noodig was te Mansinam te blijven. Men dacht, dat Br. v. Hasselt zich naar Ambon zou begeven om zich onder geneeskundige behandeling te stellen. Het bleek echter niet noodig te zijn en men was van gevoelen, omdat Br. v. Balen naar Holland zou gaan met verlof, dat ik daarheen moest gaan om hem te vervangen. 5 November 1893 lichtte de „Camphuys” het anker en ging het over Roon naar Windessi. Wij konden niet vermoeden, dat er heel wat geleden zou moeten worden, eer wij weder de hand zouden drukken van hen, die ons nu toewuifden en den Heer opdroegen.

Br. Bink vonden wij niet op Roon. Hij vertoefde aan de Humboldtsbaai. Vriendelijk lachend stonden het kerkje en het huis van onzen broeder aan het strand, met een heerlijk uitzicht in de baai van Roon. Wij werden ontvangen door enkele Christenen, die behoorden tot het huisgezin van Br. Bink. Gedurende dien dag hadden wij ruimschoots gelegenheid het een en ander van Roon te zien.

Windessi en het werk aldaar.

Den 7den November 1893 omstreeks 11 ½ uur, werd het anker voor Windessi uitgeworpen. Br. v. Balen was spoedig aan boord om ons te verwelkomen. Onze meubelen enz. werden met bekwamen spoed gelost en de hoogte opgedragen. Het huis te Windessi is n.l. op een heuvel gebouwd. Daar is aan het strand geen plekje te vinden, waar een huis zou kunnen staan, want de kust rijst hier tamelijk steil uit zee omhoog, daar is slechts een smalle strook laagland. Het was een drukte van geweld. Alle man die wilde, werd opgeroepen om zoo mogelijk voor het vallen van den avond de goederen onder dak te brengen.

..... stonden het kerkje en het huis van onzen broeder aan het strand,
met een heerlijk uitzicht in de baai van Roon (Blz. 8).

Met groote hartelijkheid werden wij ontvangen. De familie v. Balen bewoende een nieuw, maar nog niet geheel afge-
 werkt huis. Zij had, om plaats te maken voor de jeugdige
 medegenooten, het kleine, zeer geriefelijke noodhuis ver-
 laten. Wij kregen dus zeer spoedig, ja, dadelijk al onze
 eigen woning. Tot nu toe hadden wij geen last van koorts
 gehad, maar nadat wij enkele dagen op Windessi waren,
 kwam zonder aanzegging deze lastige gast en overweldigde
 mij en eerst 4 dagen daarna ontwaakte ik en bemerkte ik,
 dat ik gedurende dien tijd een medegenootte gehad had in
 mijn vrouw, die trouw ook deze zorg met mij had gedeeld.
 De familie Van Balen had zodoende op twee zieken
 moeten passen. Gode zij dank, gedurende mijn verblijf op
 Papoca heb ik slechts enkele malen met koorts te kampen
 gehad, zoodat ik persoonlijk nooit te klagen heb gehad
 over het slechte klimaat. — Windessi was als woonplaats
 bijzonder moeilijk gelegen. Zooals ik reeds schreef, de
 kust rijst hier steil omhoog. Bij laag water is het binnen-
 komen zeer moeilijk, want tot op grooten afstand loopt
 het strand droog en slechts enkele geulen geven gelegen-
 heid om met veel moeite betrekkelijk dicht aan den wal
 te komen. Daarom had Br. Van Balen met ontzaglijk veel
 inspanning een dam gelegd, waardoor men tenminste bij
 laag water verbinding kon hebben met den wal.

Voorts heeft Br. Van Balen een weg aangelegd, die zig-
 zagsgewijze naar boven liep tot aan zijn woning, terwijl
 een smallere terzijde van het zendingserf uitkomt. De
 eenige wandeling, die men maken kan, is dus van boven
 naar beneden en terug. Halverwege den weg stond een
 eenvoudig gebouwtje, meer een schuur, waarin kerk en
 school werd gehouden, zeer primitief, maar voor dien tijd
 voldoende. Aan het einde van dien weg stond de nood-
 woning, die te onzer beschikking was. Het zendingserf was
 zeer goed en practisch aangelegd en het nieuwe huis, nog

niet voltooid, bewees, dat hier een zeer practisch man aan het werk was.

Om de woning op deze plaats en op deze wijze te bouwen, daartoe behoorde moed, volharding en bekwaamheid. Voor een groot gedeelte was de grond ontwoekerd aan het gebergte en ongekende werkkraft was er aan ten koste gelegd om hier zulk een goed terrein beschikbaar te krijgen.

Ik geloof, dat alleen een man als Van Balen deze dingen tot stand kon brengen. Bijna zonder hulp had hij dat alles moeten doen en indien hij zoo nu en dan hulp had, was het van een enkelen Papoea, die hoogstens de balken kon disselen en wat aangeven en vasthouden. Voortdurend waren er werkstakingen, want de menschen werkten hier zoolang zij wilden, of totdat zij het gewenschte hadden verdiend. Geen wonder, dat het bouwen bijna den geheelen mensch vorderde. Het kon niet anders. Niemand was in staat een behoorlijke woning te bouwen. Gelegenheid om timmerlieden van elders te laten komen, bestond er niet, dat zou bovendien schatten gelds hebben gekost, en het is zeer de vraag, of men in dien tijd in Nederland daarvoor zooveel geld zou hebben willen verstrekken.

De handelaren, die op Nieuw-Guinea woonden, hadden hun eigen personeel, maar dat was van zeer inferieure kwaliteit, en voor 't meerendeel menschen, die in hun eigen woonplaats niet gewild waren en alleen hier op Papoea nog een middel van bestaan vonden. Nieuw-Guinea stond in een slechten reuk en een goed werkman behoefde zijn geboortegrond niet te verlaten om hier in de „tanah telandjang*) een boterham te zoeken.

Neen, daar was geen ander middel, dan zelf de hand aan zaag en schaaf te slaan en te trachten met inspanning van alle krachten een woning te krijgen, die goed was,

*) Land der naakten; zoo noemde men Nieuw-Guinea.

waardoor in dit ongunstige klimaat de levensvoorwaarden zoo goed mogelijk zouden zijn.

Alle zendelingen hadden trouwens hunne eigen woningen moeten bouwen, en de enkele, die het niet deed, voor dien werd het door zijn collega's gedaan. Behalve handenarbeid werd er geregeld andere arbeid verricht. Zr. v. Balen, een vrouw, die een hart vol liefde heeft voor de school, en zeker een benijdenswaardigen tact bezit om met kinderen om te gaan, een onderwijzeres in optima forma, had een uitnemende school en een groot getal leerlingen; meisjes en jongens volgden het onderwijs. Elken morgen werd er met de huisgenooten, vrijgekochte slaven 1), meest kinderen, godsdienstoefening gehouden, die ook werd bijgevoerd door enkele heidenen, en later door de Christenen. Deze eigenaardige, van Duitsche broeders overgenomen gewoonte, werd op alle zendingenposten gevolgd. Natuurlijk is zulks onmogelijk in een omgeving, waar de menschen hun geregelden arbeid hebben en op een bepaalden tijd daarmede aanvangen, maar op Nieuw-Guinea, waar dat niet zoo is, en bijna elk meester is van zijn tijd, gebruikten de zendelingen ook deze gelegenheid tot Evangelisatie.

Op allerlei wijze trachtte men voortdurend in contact te komen met de heidensche bevolking. Elken morgen, en zoo het noodig was overdag, werden de zieken geholpen, de gewonden verbonden en gaarne maakte men hiervan gebruik. De taal van Windessi, geheel afwijkende van het Noefoorsch 2), werd bestudeerd en man en vrouw legden er zich met ijver op toe om de geheimenissen van die taal te doorgronden. Het was de jongste zendingenpost, in

1) Ik kom hier later op terug. Zie blz. 27.

2) Het Noefoorsch werd in de Dorehbaai gesproken.

1889 was zij pas gesticht. Enkele Windessisi 1), vermaagschap met lieden van Mansinam, vooral met Aquila, hadden om een zendeling gevraagd. Meermalen was dat verzoek herhaald en het gevolg was, dat met instemming van alle zendingen Br. Van Balen zich daar vestigde.

Zoo vond ik Windessi, toen wij daar aankwamen. Zoo goed en zoo kwaad het ging zetten wij de schouders mede onder het werk. Daar was geen sprake, dat wij dadelijk het zoogenaamde eigenlijke zendingswerk konden ter hand nemen. Wij begonnen leerling te zijn. Zooveel ik kon, hielp ik Br. v. Balen bij zijn veelsoortigenarbeid en als ik hem op den dag met handenarbeid had geholpen, dan werd des avonds de taal bestudeerd. Menigmaal was ik doodmoede van het sjouwen en dikwijls heb ik gezocht: „..... dat had ik nooit gedacht”. Waarlijk, de omstandigheden zijn nu heel wat gunstiger dan toen. Nu is er bijna geen sprake meer van, dat men zijn beste krachten moet besteden aan handenarbeid, zijn lichaam moet afmartelen. De zaak had ook wel een lichtzijde. Door den dagelijkschen omgang met menschen, die hielpen of stonden te kijken, leerde men spoedig met hen redeneeren. Men ergerde zich ook wel. Ik herinner mij, dat ik op zekeren dag met een kruiwagen de van den heuvel afgestoken aarde wegkruide. (Dit werk was nu niet het aangenaamste). Tal van Papoea's stonden te kijken. Ik vroeg één hunner, een flinken knaap: „Kom, neem jij dat werk nu eens van mij over, ik zal je betalen”. Mijnheer haalde zijn schouders op, haalde zijn sigaret van achter zijn oor 2), stak haar aan en zeide: „Ik dank u, doe het zelf”.

1) De uitgang si achter een plaatsnaam duidt lieden aan vandaar afkomstig.

2) Het is bekend, dat zooals wij vaak een penhouder achter het oor dragen, de inlander dikwijls zijn sigaret draagt.